

Samo gubimo vrijeme?

Otvoreno pismo graditeljima mira

Simon Fisher i Lada Zimina

ožujak, 2008. godine

Sadržaj

Otvoreno pismo graditeljima mira.....	3
Zahvale	5
O autorima	5
Glava prva: Prava prilika	6
1.1 Postojeći globalni kontekst	6
1.2 Pravljenje izbora	9
Glava druga: Šta je ostvareno u oblasti izgradnje mira?	11
2.1 Ko su 'graditelji mira' i kakve ideje oni zastupaju?	11
2.2 Civilno društvo posvećeno izgradnji mira: dosadašnja postignuća.....	11
2.2.1 Specifične konceptualne i metodološke osnove	11
2.2.2 Kreiranje promjene– od najširih slojeva društva do državnog vrha	13
Glava treća: Šta nas sputava?	18
3.1 Interna razmimoilaženja slabe ovu oblast.....	18
3.1.1 Vizija i vrijednosti	18
3.1.2 Transformativni i tehnički pristup	19
3.2 Stavovi spram moći: povlađivanje sprečava transformaciju	23
3.2.1 Uloga finansiranja	26
3.3 Autonomija zavisti: organizacijsko rivalstvo ograničava združene strategije	28
3.4 Nivo stručnosti: nedostatak imaginativnog ulaganja u kompetentan kadar	30
3.5 Smeta li vam procijep?	31
Glava četvrta: Program transformativne izgradnje mira?	32
4.1 Šta mi možemo uraditi? – Jedan <i>Program</i>	33
4.1.1 Odgovornost	33
4.1.2 Globalna pitanja	34
4.1.3 Osnaživanje	35
4.1.4 Mreže i povezivanje	36
4.1.5 Uvođenje promjene	38
4.1.6 Učenje kroz rad	38
4.2 Šta mi imamo za reći?	40
4.2.1 Stvaranje političke promjene	41
Zaključak	44

Ilustracije

Tabela 1. Oprečni pristupi izgradnji mira: "tehnički" i "transformativni"	21
Diagram 1. Odnosi civilnog društva spram centara moći: spektar opcija	25
Diagram 2. Civilno društvo i transformativna izgradnja mira: procjepi i mogućnosti	31

Studije slučajeva

1. Conflicts Forum – slijediti pravac kojim vlade ne bi išle	13
2. Concerned Citizens for Peace, Kenija, 2008. godina	14
3. Search for Common Ground: Žene i upravljanje ' u Burundiju – šta čini jedan projekat istinski transformativnim?.....	22
4. Centar za nenasilnu akciju, Balkan – principi i finansiranje	27
5. African Centre for the Constructive Resolution of Disputes – gdje su te veze?	29
6. Pronalaženje novih tema – International Alert i International Crisis Group	35
7. Connect Four – Inicijativa za razvoj platforme o zajedničkoj politici u Ujedinjenom Kraljevstvu	37
8. Applied Conflict Transformation Studies – stvaranje populacije aktivista sklonih razmišljanju	39

Otvoreno pismo graditeljima mira

Dragi prijatelji, drage prijateljice,

Pozdravljamo vas. Ukoliko je fokus vašeg rada i interesa na mirnoj promjeni, onda je ovo pismo namijenjeno vama. Moguće je da radite u jednoj od mnogih oblasti: u oblasti razvoja, prava, odnosa zajednice ili čak zaštite okoliša ili ste možda direktno uključeni u mirovne aktivnosti. Moguće je da koristite različite termine kojima opisujete svoje aktivnosti, bilo to reagiranje na konflikt (conflict sensitivity), izgradnja mira, transformacija konflikta (conflict transformation) ili društvena promjena. Sa vama bismo željeli podijeliti duboku zabrinutost.

Dva autora ovog pisma potiču iz različitih generacija i iz različitih dijelova svijeta. Oboje smo počeli raditi u ovoj oblasti ispunjeni velikim očekivanjima. Povezala nas je naša posvećenost društvenoj i političkoj transformaciji. Vjerovali smo kako ona daje prostor u kojem je moguć spoj vizije, vrijednosti i praktičnog djelovanja. Mislili smo da se izgradnja mira odnosi na dalekosežne promjene u načinu na koji svijet funkcionira kako bi se smanjilo nasilje u svim njegovim oblicima i promoviralo dobrostanje putem nenasilnih metoda rješavanja konflikta.

Ovo je naš odgovor na mišljenja i viđenja kolega i partnera sa kojima smo surađivali u različitim dijelovima svijeta, od kojih mnogi rade sa lokalnim grupama ili organizacijama i koji su ukazivali na ili pisali o znatnom broju problema iznesenih ovdje. Često su te kolege uključene u finansijska partnerstva sa organizacijama civilnog društva sa "globalnog Sjevera" i ne osjećaju se pozvanim da se oglase postavljanjem pitanja o ulozi međunarodnih nevladinih organizacija (dalje u tekstu: *INGO - International Non-governmental Organizations*). Kada to učine, često nisu sigurni da ih iko sluša.

Uvjereni smo kako upravo sada postoji šansa da transformativna izgradnja mira sazrije te da je podjednako ozbiljno shvate kako vlade i društveni pokreti tako i kompanije, dok velike krize i dalje odolijevaju vojnim rješenjima, a globalna ekološka ograničenja rastu sve dok ne dovedu do izbivanja nesavladivih novih sukoba.

Događaji koji su uslijedili u Keniji nakon izbora održanih početkom 2008. godine pokazuju snagu i imaginativnost civilnog društva kada je ono mobilizirano i dobro vođeno. Međutim, usprkos svim njihovim postignućima, mnogim pripadnicima savremene zajednice graditelja mira i dalje nije jasno koji je to cilj kojeg žele ostvariti. Čini se kako svega nekoliko aktivista/ica ili mislioca/teljica pokazuje spremnost da sagleda proces izgradnje mira u širem kontekstu te da se pozabavi nekim od očitih kontradikcija. Izgradnja mira, kao jedna od aktivnosti civilnog društva, je u opasnosti da propusti priliku i postane irelevantna za stvarnu promjenu, kako lokalnu tako i globalnu. Stoga ne čudi što je skorašnji seminar mirovnih aktivista/ica na Balkanu nazvan: "Jesmo li mi samo dobri ljudi koji gube vrijeme?"

Mnoge INGO-e, uključujući i one koje rade na razvojnoj i humanitarnoj pomoći, pokazuju kako im nije jasna njihova uloga u odnosu na mir što se negativno odražava na kreiranje njihove politike i često ih navede da prihvate neefikasan, minimalistički pristup. Kad bi mogli razriješiti tu neizvjesnost uvjereni smo da bi njihov rad imao mnogo veći i trajniji učinak. I mada će ovaj dokument prouzročiti neka uznemirujuća pitanja, nadamo se kako on ima i potencijal da im olakša život tako što će ovom procesu dati poticaj i neke smjernice duž puta.

U ovom dokumentu istražujemo koliko aktivista u oblasti izgradnje mira više nema onu viziju koja je inspirirala prve pionire u ovoj oblasti i prihvatili su ono što mi zovemo "tehničkim" pristupom rješavanju konflikta, za razliku od "transformativnog" pristupa koji je bio karakterističan za ovu oblast u njenim začetima. I dok tehnički pristup može osigurati praktična rješenja neposrednih problema, a usput omogućiti nastanak mnogih međunarodnih i lokalnih organizacija koje će ta rješenja provoditi, on se ne bavi temeljnim društvenim

sistemom i dinamikom. U mnogim slučajevima izgradnja mira kakva se trenutačno provodi služi da potkrijepi način na koji ovaj svijet funkcionira, a koji se može okarakterizirati (oprostite na upotrebi žargona i pretjeranom pojednostavljivanju) dvjema frazama: kao geopolitička hegemonija i globalizirano poslovanje – na uštrb naše planete i dobrostanja većine njenih stanovnika, uključujući i ljudsku vrstu. Mnogi mirovni aktivisti stoga nenamjerno žive u laži, u dosluhu sa svjetskim poretkom koji je sam po sebi nepravedan, neodrživ i destruktivan. Jesu li oni – jesmo li mi – izgubili osjećaj za to čiji mir treba izgraditi?

Ovaj dokument ukazuje i na druge, srodne slabosti koje potkopavaju učinak izgradnje mira, uključujući pretjerano povlađivanje političkoj i ekonomskoj moći (što podrazumijeva često kooptiranje), nedostatak suradnje svojstven širem civilnom društvu, te ozbiljan manjak aktivista praktičara (*activist practitioners*) koji spajaju iskustvo sa vještinom koja je neophodna za rješavanje složenih konflikta.

Šta nam je činiti? Nadamo se kako će ovo biti tema mnogih razgovora. Ishodišta će, nadajmo se, biti brojna i plodna. Što se nas tiče, mi vidimo mogućnost za rad na barem dva nivoa u isto vrijeme: prvi je inicijativa unutar globalnog civilnog društva za razvoj i promociju paketa najboljih savjeta i principa koji su nastali sažimanjem globalne prakse za mirno rješavanje nasilnih sukoba i njihovih skrivenih uzroka, koji se potom može koristiti pri lobiranju za promjene i u vladama i u poslovnom sektoru. Pri tome će od ključnog značaja biti jedan široko inkluzivan proces. Istovremeno bismo potaknuli zajednicu graditelja mira, a posebno sektor INGO-a, da se organiziraju kako bi postali efikasno sredstvo koje će predvoditi takvu promjenu. Kako bi to ostvarili, graditelji mira treba da izađu iz okvira svoje zone sigurnosti kako bi ponovno otkrili svoju viziju i relevantnost u današnjem svijetu mnogostrukih i međusobno povezanih prijetnji blagostanju. Uvjereni smo kako će ovo najvjerojatnije dovesti do mnogo prisnije integracije sa aktivnostima drugih, posebno onih koji se bave ključnim i povezanim globalnim problemima ekonomske nejednakosti, uništavanja okoliša i opresije (uskraćivanje prava i učešća u odlučivanju). Nadajmo se da će to dovesti do sistematičnije integracije transformativnih elemenata u sve aktivnosti i programe, od najmanjih do najvećih. Takva promjena će zahtijevati spremnost za potpunije umrežavanje i razvoj novih partnerstava. Biće neophodno i da graditelji mira iskažu spremnost da ozbiljno shvate svoju moć te da je upotrijebe. Tražiće se posvećenost učenju kroz rad (*action learning*) na svim nivoima i stvaranju novih mogućnosti.

Kao što biste i očekivali od aktivista/ica (*practitioners*), ovo pismo ima vrlo praktičan cilj: isprovocirati aktere ove i srodnih oblasti da iznova otkriju viziju i relevantnost izgradnje mira i transformacije konflikta, da insistiraju na i da utjelovljuju jasno izražene promjene, kako na domaćem tako i na svim drugim terenima, i podrže ubjedljiva izlaganja spremnošću da na istim ustraju i provedu ih u djelo. Ovo pismo se u najvećoj mjeri zasniva na praksi i potrebno ga je raspraviti i razraditi iz drugih perspektiva. Ono je odraz nužno ograničenog iskustva njegovih autora. Svaka sugestija je dobrodošla. Ako smo vas nečim uvrijedili molimo da nam oprostite: to nam nije bila namjera.

Uvjereni smo kako je nastupilo pravo vrijeme da se ospori shvaćanje kako su nasilje i rat "djelotvorni" u smislu ostvarivanja očekivanih ciljeva bilo kroz terorizam ili vojni intervencionizam države. Trenutak nikada nije bio povoljniji da se demonstrira moć alternativnih metoda suzbijanja konflikta kako bi se izgradio pravičan mir.

Molim vas da odvojite vrijeme da iščitajte ovaj dokument i raspravite ga sa svojim kolegama. Možete ga skinuti sa internet stranice www.lettertopeacebuilders.ning.com. Pozivamo vas da svoje komentare dostavite putem e-mail adrese lettertopeacebuilders@gmail.com. Jeste li zainteresirani da odete i korak dalje u ovakvom promišljanju i da neke njegove aspekte pretvorite iz riječi u djela?

Zahvale

Željeli bismo se zahvaliti svima onima koji su nam dostavili komentare na nacрте ovog dokumenta a posebno Bridget Walker, Diane Francis, Paulu Cliffordu, Emmi Leslie, Davidu Atwoodu, kolegama iz organizacije *Responding to Conflict*, te Nicku Perksu i *Joseph Rowntree Charitable Trust*.

O autorima

Simon Fisher je nezavisni facilitator, trener i pisac. Lično je iskusio konflikt, razvoj i promjene u mnogim zemljama, radeći sa lokalnim i međunarodnim agencijama, vladama te za UN. Godine 1991. osnovao je i postao prvi direktor organizacije *Responding to Conflict* (Odgovor na konflikt) i od tada mu je prioritet da pomogne razvoj i održivost aktivnih mreža posvećenih graditelja mira na globalnom i lokalnom nivou te da podrži specifične inicijative za mir i pravdu. Među knjigama koje je napisao su: *Rješavanje konflikta: Vještine i strategije djelovanja*, RTC/Zed Books (ko-autor) te *Živjeti odvažno: Odbaciti konflikt, izgraditi mir*, Quaker Books 2004.¹

Lada Zimina je aktivistica iz Kazahstana koja je iskustvo stekla radom u regiji Centralne Azije i Kavkaza te na širem međunarodnom nivou. U radu se fokusira na kritične probleme pri izgradnji mira kao što su bezbjednost i kontrola ručnog naoružanja, sporne prikaze historije, poslovne interese i politike upravljanja resursima te edukaciju o miru i konfliktima. Posebno je zanimava izgradnja kapaciteta civilnog društva za rješavanje konflikta te istraživanje povezanosti između razvoja i transformacije konflikta. Bila je jedna od dobitnica Cheveningove školarine.

¹ *Working with Conflict: Skills and Strategies for Action*, RTC / Zed Books 2000 (co-author), i *Spirited Living: Waging Conflict, Building Peace*, Quaker Books 2004.

Glava prva: Prava prilika

1.1 Postojeći globalni kontekst

Ljudi žive u naizgled različitim svjetovima i imaju različite poglede na svijet. Neki se priklanjaju nacionalnim i korporativnim interesima i traže zaštitu pod njihovim okriljem. Drugi nalaze da je to nepovoljno i nadaju se kako je to tek jedna usputna stanica na putu ka svijetu kojim se upravlja pravedno i demokratski, putem sporazuma i odgovornih globalnih institucija. Ostali vide jedan svijet pun velikih nepravdi i dvostrukih standarda sazdan na ekonomiji i politici globalizacije.

Gdjegod da se ljudi nalaze na tom političkom spektru, većina bi se složila kako je u ovom momentu u istoriji svijeta društvo nestabilno i vrlo konfliktno a da se promjena, na dobro ili na loše, odvija brzo. I kakvi god bili stavovi ljudi, sa sigurnošću se može tvrditi da na promjenu u velikoj mjeri nagone globalni ekonomski interesi a uz njih, manje-više spremno, i vlade država. Rezultat toga su milioni ljudi navedeni da očekuju još veći životni standard dok mnogim drugim prijete niz od četiri ključna problema: ekonomska nepravda i siromaštvo, negiranje prava i učešća u društvu, klimatske promjene i energetska ograničenja te oružano nasilje.¹

Uzajamno povezani problemi

Ovi problemi se često tretiraju pojedinačno, kao odvojeni fenomeni, iako su u stvari blisko povezani. Oblast izgradnje mira usredotočena je na rat i njegove pokretače, ali ratovi i organizirano nasilje se danas više ne mogu realno razmatrati odvojeno od drugih ključnih pokretača ljudskog društva.

Zasigurno, usred globalne nepravde i ekološke propasti, rat se koristi kao sredstvo dominacije, a često i kao sredstvo otpora ili oslobađanja. Ali pritužbe na siromaštvo i marginalizaciju služe kao uzročni faktori koji vode u rat, a rat se isuviše često koristi kako bi se proširila ekonomska i politička dominacija - drugim riječima, zbog pohlepe.

Kakvi god bili uzroci ili opravdanja za rat, njegove posljedice nisu samo patnja i smrt nepojmljivih razmjera već i daljnje pogoršanje siromaštva, uz svu bijedu i oskudicu koju ono nosi sa sobom: kroz prisilnu migraciju, prekid načina života i dotoka sredstava za život, te uništavanje infrastrukture koja je neophodna za ekonomski razvoj. Slično tome, iako potražnja za rijetkim resursima i želja da se isti eksploatiraju i drže pod kontrolom mogu biti uzrokom nasilnog konflikta, rat predstavlja trošenje i preusmjeravanje ogromnih resursa neophodnih za ukidanje siromaštva. Istodobno, rat razara, upropaštava i zagađuje planetu zemlju, njenu atmosferu i stvorenja koja na njoj žive. Posljedice rata po okoliš su enormne i uglavnom neopažene izmiču onima koji nisu izloženi njihovom neposrednom djelovanju. Ipak, rat se i dalje posmatra kao aktivnost vrijedna truda, vrlo često zbog kratkoročnog ekonomskog i političkog dobitka kojeg on donosi.

Zanemarivanje prava i potreba drugih ljudi, oličeno u eksploatatorskim sistemima i ratovima, prati i poslovična nebriga za ljudska prava unutar društava, bilo od strane određenih frakcija unutra tih društava ili od strane vlada koje ih navodno kontroliraju. Ironično je kako moćne države koje tvrde da djeluju u interesu ljudskih prava i demokracije pokazuju prijezir prema njima kroz nelegalne i nemoralne ratne pothvate te kroz ograničavanje ljudskih prava unutra svojih društava. I dok su nasilni oblici borbe za i protiv dominacije redovita pojava, skupa sa

¹ Analiza koja je prezentirana u narednom dijelu zasniva se na ranijim aktivnostima neformalne grupe kojoj je pripadao i Simon Fisher; kompletan prikaz se može naći u Francis, Diana. *A project to transform policy, starting in the UK. CCTS Review 35*, novembar 2007. godine. Dostupno na stranici <http://www.c-r.org/ccts/ccts35/review35.pdf>. Pogledati i Studiju slučaja br. 7 na stranici 37 u nastavku ovog teksta.

kollektivnim ograničavanjem ili postepenim smanjivanjem individualnih sloboda do kojih dolazi kao posljedica toga, sloboda i moć učešća u društvenom i političkom životu se drastično smanjuju. Čak i u onim zemljama koje su relativno sigurne i privilegirane, materijalizam pomiješan sa otuđenjem omogućava političkoj participaciji da zakrži čime se potkopava demokracija na kojoj se te zemlje navodno zasnivaju. Kao odgovor na to politički aktivizam nastoji da se očituje u većoj mjeri kroz angažman u interesnim grupama koje se bave pojedinačnim problemima kao što je to slučaj sa ekološkim pokretima. One jesu značajne same po sebi, ali posvećivanjem pažnje specifičnim aspektima i simptomima disfunkcionalnosti riskiraju da izgube iz vida širi kontekst.

Promjena struktura moći

Prema gore navedenom, živimo u svjetskom poretku koji se neprestano mijenja i koji, kako se pokazalo i dokazalo, nije niti ekonomski niti ekološki održiv. Globalni omjer moći se mijenja – nije slučajno što je glavna tema Svjetskog ekonomskog foruma za 2007. godinu u Davosu bila “pomjeranje funkcije moći” (shifting power equation). Korporacije i visoka politika suglasne su u tome da svijetom postaje sve teže upravljati dok unipolarna globalna dinamika kojom dominira SAD ustupa mjesto nečemu neuporedivo kompleksnijem i manje podložnom dominaciji od strane bilo koje grupe ili države. Horizontalno gledano, ključni faktori poput uspona Indije ili Kine te nekontrolirana ovisnost o ograničenim izvorima energije vode ka mnogo široj, moguće manje predvidljivoj multipolarnosti.

Istovremeno, i same države gube primat u korist ne-državnih aktera. Velike korporacije su, pojedinačno gledano, puno moćnije nego mnoge male države. INGO-i² poput Greenpeace-a, Oxfam-a i Human Rights Watch-a stavljaju svoje ključne probleme na listu svjetskih prioriteta; među-vladine organizacije poput Evropske Unije (dalje u tekstu: *EU - European Union*), Svjetske banke (dalje u tekstu: *WB - World Bank*) pa čak i UN-a, i dalje zadržavaju ili povećavaju svoj utjecaj. Nove tehnologije su osnažile mnoge od ovih aktera te kreirale i neke nove kao što je globalni pokret blogera pod nazivom *World Have Your Say* (Svijete, kaži šta misliš) koji je u stanju mobilizirati i izraziti globalno mišljenje o aktualnim pitanjima. Pojedini blogeri su otkrili sjajnu novu mogućnost da utječu na tok stvari putem direktnog izvještavanja o događajima kao što je dramatično prikazano tokom ustanka u Burmi 2007. godine. Kroz ove promjene, ne-državne mreže svih vrsta su također ostvarile ogroman utjecaj.

Ovakva raspodjela moći je neizbježno potkopala tradicionalnu moć države u mnogim dijelovima svijeta da nametne svoju volju, kako svojim državljanima tako i pripadnicima drugih država. Kao znak ovakvog pomjeranja moći, poučno je spomenuti znatnu učestalost promjene režima kroz građanski otpor i moć naroda tokom posljednjih 15 i nešto godina.³

Neadekvatni odgovori

Opšteprihvaćen način na koji mnoge vlade pristupaju rješavanju problema nepravde i konflikta i dalje ima čvrsto uporište u implicitnim pretpostavkama prošlosti i kao takav je, što ne predstavlja iznenađenje, često kontraproduktivan. Iako je sveukupan broj nasilnih sukoba u svijetu relativno nizak⁴, ne treba ići dalje od Iraka i Afganistana, Darfura, Zimbabvea, te Izraela i Palestine, da bi se uvidjela očito slijepa vjera u oružje koju moćnici i dalje imaju te strahovite

² Postoji mnoštvo termina kojima se opisuje aktivnost civilnog društva – “nadracionalna sfera društvene i političke participacije u kojoj grupe građana, društveni pokreti i pojedinci stupaju u dijalog, debatu, konfrontaciju i pregovore, međusobno kao i sa različitim vladinim akterima – internacionalnim, nacionalnim i lokalnim – te sa poslovnim svijetom” (Anheier, H., M. Glasius i M. Kaldor (eds) *Global Civil Society*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.4). U ovom članku koristimo termine: ‘organizacija civilnog društva’ (OCD) da označimo organizacije i grupe na lokalnom i nacionalnom nivou, i termin ‘međunarodna nevladina organizacija (INGO) da označimo organizacije civilnog društva mahom locirane na Sjeveru a koje djeluju i izvan svoje domovine

³ Za skraćenu listu pokreta civilnog otpora pogledati *Selected Cases of Civil Resistance Since 1945*, dostupnu na stranici: http://www.sant.ox.ac.uk/esc/civil_resistance/map_and_Timeline.pdf

⁴ Tokom 2006. godine dogodila su se 32 oružana sukoba što predstavlja smanjenje prosječnog broja od 60 i više sukoba u godinama neposredno nakon hladnoga rata. Pogledati Harbom, L. and P. Wallensteen, *Armed Conflicts 1989-2006*. Journal of Peace Research, vol. 44, No 5, September 2007.

posljedice toga po ljude i ovu planetu. Militarističko viđenje svijeta još uvijek dominira svjetskom politikom. Sposobnost i volja globalnog društva da razriješi sukobe i pozabavi se nepravdom na miran način su izrazito nedovoljne kada se postave prema sadašnjim potrebama, a buduće da i ne pominjemo; premalo pažnje se poklanja riziku od intenzivnog sukoba koji proizilazi iz složenosti ovog problema

Međunarodni mirovni aktivisti/ce, sa svoje strane, te ostali akteri civilnog društva koji smatraju mir dijelom njihova poslanja, i dalje su nemoćni i slijepo usredotočeni na jedan relativno ograničen pristup miru, bez potpunog priznavanja međusobne povezanosti i previranja unutar tog sistema. Kao rezultat toga, strategije koje nude su neadekvatne u smislu da služe isključivo tome da ojačaju okolnosti koje su, na prvom mjestu, i dovele do nasilja i oružanog sukoba.

Pozitivni znaci?

Ukoliko projiciranje nacionalne moći i upotreba oružanog nasilja i dalje budu omiljene opcije moćnika u procesu rješavanja nesavladivih sukoba, teško je biti optimista bilo da se radi o dobrostanju miliona ljudi, kratkoročno ili srednjoročno gledano, ili o uspješnom odgovoru na razorne posljedice klimatskih promjena.

Ipak, stvari se možda počinju mijenjati. Na mnogim mjestima i na mnogim nivoima ima dokaza da se odvija potraga za novim načinima rješavanja sukoba. Na primjer, vojske Ujedinjenog Kraljevstva (*UK – United Kingdom*) i SAD-a sve češće javno govore kako ratovi više ne predstavljaju rješenje – čak ni za njih.⁵ Međutim, postoji još uvijek mali znak jednog više od sporadičnog, neujednačenog političkog prihvatanja potrebe za novim promišljanjima, a pogotovo za sistematičnim planiranjem načina na koji se ona može ispuniti. Institucionalne promjene u UN-u, poput novog Povjerenstva za izgradnju mira (*Peacebuilding Commission*), predstavljaju početak, ali one su daleko od primjerenih rješavanju problema sa kojima se suočavamo.

Postoje izuzeci od navedenog, na primjer među vladama skandinavskih zemalja. Postoje i određeni znaci u Ujedinjenom Kraljevstvu koji nagovještavaju da u vladinim krugovima postoji snažna želja za novim uvidima i modelima koji se odnose na mirovni proces. Javna uprava je reorganizirana tako da prihvati timove dužnosnika koji rade na problemima konflikta, posebno u Odjelu za međunarodni razvoj (dalje u tekstu: *DFID - Department for International Development*) i Ministarstvu Komonvelta i vanjskih poslova (dalje u tekstu: *FCO – The Foreign and Commonwealth Office*). DFID je nedavno, prilikom izrade dokumenta o novoj politici rješavanja konflikta, organizirao savjetodavni proces.⁶ Jedna nova grupa, Sve-partijska parlamentarna grupa (*All-Party Parliamentary Group on Conflict Issues*) koja se bavi problemima konflikta i koja je posvećena uvođenju realističnih, nenasilnih alternativa u debatu o politici Ujedinjenog Kraljevstva, počinje privlačiti pažnju, premda još nije uslijedilo priznavanje, unutar političkih i vojnih krugova.

Za optimiste, postoje i drugi međunarodni znaci pozitivne promjene. To pokazuju sljedeći primjeri:

- *Važan događaj u UN-u.* U aprilu 2007. godine, Vijeće Sigurnosti se po prvi put sastalo da raspravlja o klimatskim promjenama. Uradilo je to, neočekivano, po nalogu vlade Ujedinjenog Kraljevstva, u kontekstu konflikta i sigurnosti, a onda je, opet neočekivano za mnoge, postignuta opća suglasnost kako ovaj problem predstavlja jasnu, možda i najveću prijetnju međunarodnim odnosima i globalnoj stabilnosti u budućnosti.
- *Promjena međunarodnog konsenzusa.* Međunarodno promišljanje o najefikasnijim načinima rješavanja konflikta je izuzetno napredovalo u posljednjih 15 godina. Bez

⁵ Pogledati, na primjer, Smith, Rupert. *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, Penguin 2006.

⁶ *Preventing Violent Conflict*, UK Department for International Development, mart 2007. godine. Dostupno na stranici <http://www.dfid.gov.uk/Pubs/files/preventing-conflict.pdf>

zamjere dominaciji neo-konzervativaca u SAD-u i njihovih suradnika u Ujedinjenom Kraljevstvu tokom prvih nekoliko godina ovoga stoljeća, vlade jednako kao i civilno društvo postižu konsekus oko nekih od temeljnih stubova izgradnje mira, što uključuje izuzetnu važnost blagovremenog upozorenja i sprječavanja konflikta (tj. nasilja), međunarodnu suradnju i sporazum, efikasnosti očuvanja mira, sektora bezbjednosti i vladinih reformi.

- *Rastući utjecaj pregovora na okončanje ratova.* Od 1990. godine, više ratova je okončano pregovaranjem nego pobjedom: između 2000. i 2005. godine broj ratnih ishoda okončanih putem pregovora bio je četiri puta veći od broja pobjeda.⁷ Ne smije se, međutim, zaboraviti da dugoročniji uspjeh ovako dogovorenih ishoda još nije poznat, a uz to je i teško održiv kao što trenutačno pokazuje primjer Sudana.

Ono što karakterizira ovaj očigledan uzlet Gareth Evans, predsjednik Međunarodne krizne grupe (dalje u tekstu: *ICG – International Crisis Group*), opisuje kao: “snažan porast aktivnosti na prevenciji konflikta, upravljanju konfliktom, diplomatskoj uspostavi mira te porastu post-konfliktnih aktivnosti na izgradnji mira koji se desio u posljednjih petnaest godina i kojeg su u velikoj mjeri predvodile i same Ujedinjene nacije (pri čemu su Svjetska banka, države donatori, brojne regionalne bezbjednosne organizacije te doslovce tisuće nevladinih organizacija i same odigrale značajne uloge).”⁸

Ali dosad se poruka izgradnje mira doimala previše tihom, slabom i neujednačenom da bi pretvorila ove potencijalne prednosti u kapital. Graditelji mira ne uspijevaju da stvore politički problem koji je neophodan kako bi se ubijedili ostali a možda čak i i oni sami; za to vrijeme, globalizirana korporativna moć uspostavlja sve veću nedemokratsku kontrolu nad osnovnim komponentama mira. Sada, kada je politički prozor na domak otvaranja a prilika kuca na vrata, hoćemo li biti nespremni i podijeljeni? Šta mi možemo uraditi? Šta mi imamo za reći?

1.2 Pravljenje izbora

Autori ovog dokumenta ušli su u ovu oblast u vrlo različitim trenutcima u vremenu ali sa sličnim svjetonazorima. Uvjereni smo da izgradnja mira i transformacija konflikta imaju potencijal da ponude održive alternative skupim, nefikasnim i često krajnje razornim “odozgo prema dole” metodama rješavanja konflikta i njihovih uzroka. Vidjeli smo da se ova paradigma izgradnje mira počinje dokazivati u praksi, malo po malo, evolucijom iz temelja u disciplinama poput filozofije, političkih nauka, socijalne psihologije i međunarodnih odnosa te različitih religija čime se obezbjeđuje neprocjenjiv izvor uvida i inovativnih pristupa kako na nivou politike tako i na nivou prakse. Neka od njenih ostvarenja navedena su u drugom poglavlju ovog teksta.

Ali vidimo također i da je zajednica graditelja mira zaostala u razvoju usljed različitih faktora među kojima su nedostatak jasne predodžbe – ili možda konsenzusa? – o vrijednostima i ciljevima, često nekoherentan, kratkoročan pristup načinu realizacije ciljeva, pretjerana popustljivost spram onih koji drže političku moć u rukama, organizacijski rivalitet te nedostatak kompetentnih aktivista. Čini se kako ni graditelji mira ni razvojne organizacije nisu dorasli ovom izazovu.

Zajednica graditelja mira koju je sve do sada uglavnom predvodio jedan mali dio globalnog civilnog društva koji je djelovao kroz različite grupe, organizacije i mreže sada je suočena sa

⁷ *Human Security Brief 2006*, Human Security Centre, University of British Columbia. Citirano u Barnes, Catherine. *Bridging the gap – Improving UK support for peace processes*, Conciliation Resources, June 2007, p.11. Dostupno na stranici http://www.c-r.org/our-work/practice-policy/CR_Bridging_the_Gap_Working_Paper.pdf

⁸ Evans, Gareth. *Conflict Prevention: Ten Lessons We Have Learned*, Toronto, February 2007. Dostupno na stranici: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4653&l=1>

izborom:

- Može nastaviti da, kao i do sada, bude mahom nerelevantna za širu sliku, raspršena a ipak mjestimično efikasna, prisutna tu i tamo, djelujući uglavnom po nalogu vlada i u izolaciji od različitih ekonomskih interesa,
- Ili, može iskoristiti priliku koja joj se trenutno pruža, prisjetiti se svojih temeljnih postavki i vrijednosti i tražiti, aktivno i ambiciozno, način da ostvari svoj potencijal kao izvor legitimnih, iskušanih i provjerenih alternativnih pristupa rješavanju svjetskih konflikta.

Ovaj dokument dokazuje da zajednica graditelja mira – svih onih koji smatraju da rade u interesu mira, pravde i razvoja – treba da počne uvoditi red u vlastitoj kući. Ona treba nastaviti da raspravlja o terminu “peace writ large” (mir u najširem kontekstu, op.prev.) kojeg je uvela organizacija Akcija suradnje za razvoj (dalje u tekstu: *CDA – Collaborative for Development Action*) ali ga nije detaljnije istražila.⁹ U interesu čijeg mira djeluju graditelji mira? Da li se takav rad smatra “transformativnim” – s krajnjim ciljem da ospori neodrživi, nepravedni *status quo* i dovede do korjenite promjene ka većoj pravdi i blagostanju? Ili se u suštini radi o “tehničkoj” izgradnji mira koja se fokusira na područja vezana određenim projektima i vremenskim rokovima, vjerujući kako će se šira slika sama pobrinuti za sebe (što će ona i uraditi, na sebi svojstven način)?

Kad započne rješavanje ovih i sličnih pitanja, biće puno toga za reći svijetu i puno za uraditi kako bi se opseg djelovanja izgradnje mira proširio na tri ključne oblasti globalne moći:

- Šire civilno društvo, na lokalnom i globalnom nivou, koje se bavi međusobno povezanim pitanjima poput prava, izgradnje demokracije, ekonomske pravde, humanitarne pomoći i ekologije;
- Vlade i međuvladine institucije poput UN-a;
- Trgovina i poslovanje, kako lokalno tako i globalno.

Glave 3 i 4 ovog dokumenta započinju sa postavljanjem pitanja i predlažu neke opcije u svezi sa onim šta je potrebno učiniti “u hodu”, tokom predstojećih mnogostrukih kriza.

Ono što slijedi u Glavi 2 je kratak i neminovno impresionistički pregled glavnih postignuća unutar ove oblasti. On ne pokušava odati puno priznanje onome što je ostvareno u relativno kratkom vremenskom periodu od druge polovice 80-ih godina dvadesetog stoljeća. Ipak, on vrlo smišljeno navodi neke od ključnih elemenata na koje se treba nadovezati, s mudrošću i hrabrošću.

⁹ *Reflecting on Peace Practice*, CDA Collaborative Learning Projects, 2004. Dostupno na stranici http://www.cdainc.com/cdawww/pdf/manual/reflectingonpeacepracticehandbook_Pdf.pdf

Glava druga: Šta je ostvareno u oblasti izgradnje mira?

2.1 Ko su “graditelji mira” i kakve ideje oni zastupaju?

Ovaj dokument se zasniva na bitnoj pretpostavci: da postoji prepoznatljiva grupacija ljudi širom svijeta koji za sebe misle da doprinose izgradnji ili grade mir. Veliki broj njih angažiran je van državnih struktura: u organizacijama civilnog društva, na univerzitetima i u medijima. Manju grupu ljudi, čiji broj neprestano raste, čine oni koji su uključeni u političke strukture, kako “moderne” tako i “tradicionalne” ili u lobiranje i kampanje kako globalnih tako i lokalnih razmjera. Postoje oni koji ovu vrstu aktivnosti provode, implicitno ili eksplicitno, sa stanovišta vjere. Ipak, drugi se opiru tako konvencionalnom opisu.

Ova zajednica još uvijek nema zajednički naziv niti jedinstvenu platformu sem posvećenosti miru, kako god ona bila definirana, te jedan manje-više poznat skup referenci i u teoriji i u praksi.

U ovoj zajednici mnogo se govori o ocjeni procesa i utjecaja, o izgradnji kapaciteta i zagovaranju, o praksi i politici (toliko žargona odjednom) ali se vrlo malo raspravlja o tome šta se podrazumijeva pod mirom, malo se raspravlja o viziji, vrijednostima i ciljevima u širem kontekstu, o politici i moći, iako su oni od presudnog značaja za definiranje procesa izgradnje mira. Većina iz ove oblasti se izdaje mahom za pružaoce tehničkih usluga – kreiranja dijaloga, smanjenja ručnog naoružanja, reforme sektora bezbjednosti – pri čemu koristi zbunjujući niz imena kojima te usluge definira. Ovo ne pomaže niti samoj zajednici graditelja mira niti ostatku svijeta ukoliko se ne postigne neki sporazum o tome kakve razlike su u pitanju. Radi li se o rješavanju konflikta, transformaciji konflikta ili sprječavanju nasilja? Jedni lako definiraju ove pojmove, drugi ne vide smisao, a treći su, pak, zbunjeni.

U svemu ovome, mnogi aktivisti bi se vjerojatno opirali tome da ih se opisuje kao politizirane – i to posebno oni koji rade kao autsajderi u nekom konfliktu. Ipak, ova oblast jeste politizirana, u najmanju ruku. Jedno od njenih vrlo razvikanih načela jest da su cilj i sredstvo neodvojivi ali se to zbog nečega zanemaruje u praksi.

Dokazi ukazuju na to da su graditelji mira ostvarili neka ne baš zanemarljiva postignuća, usprkos pratećoj neodlučnosti i konfuziji. I doista, one su se možda pokazale i kao prednost jer su omogućile inkluziju mnogih različitih ideja i grupacija. Ali hoće li takav interni nesklad biti od pomoći zajednici graditelja mira ili onima sa ili za koje rade u budućnosti, ako postoji ambicija da se izvede stvarna promjena?

U ostatku ovog poglavlja navodimo ono što vjerujemo da jesu postignuća oblasti izgradnje mira, u periodu od završetka Hladnoga rata koji je potaknuo njen veći rast.

2.2 Civilno društvo posvećeno izgradnji mira: dosadašnja postignuća

2.2.1 Specifične konceptualne i metodološke osnove

Metodologije

Razvijene su specifične i inovativne metode analize i intervencije, često inspirirane ostvarenjima u čitavom nizu oblasti, od socijalne psihologije preko obrazovanja odraslih do studija menadžmenta. Ipak, posebno su značajni grafički alati za analizu konflikta koji su jednostavni za korištenje, mnogi oblici i stilovi dijaloga na različitim nivoima, od najširih

društvenih slojeva do samog vrha, neprekidan razvoj procesa mirenja što uključuje znatan porast posredovanja između vršnjaka u školama, pažljivo razrađene planove blagovremenog upozorenja i, možda manje uspješnog, blagovremenog odziva.

Na globalnom nivou, organizacije poput *Mennonite Central Committee* u SAD-u i *Responding to Conflict* u Ujedinjenom Kraljevstvu, razradile su, između ostalog, metodologije zasnovane na praksi za obuku između dvije ili više kultura. Mnogo ljudi, uključujući državne službenike i osoblje međuvladinih organizacija je prošlo kroz ove programe u trajanju do tri mjeseca.

Obrazovanje i izgradnja kapaciteta

Nastupila je ogromna ekspanzija intelektualnog ulaganja u mirovne studije i srodne oblasti na univerzitetima i koledžima širom svijeta, uključujući i one koji se bave vojnim istraživanjima i obukom. Ukazalo se mnoštvo mogućnosti za ljude koji se žele baviti mirovnim studijama sve do akademskog nivoa doktora nauka. Potaknut osnivanjem prvog Odjela za mirovne studije na Univerzitetu u Bradfordu 1973. godine, ovaj trend je proizveo veliki broj diplomaca koji traže posao u mirovnom sektoru, te porast teorijskih radova premda oni još uvijek potiču uglavnom sa univerziteta na Zapadu. Univerziteti u SAD-u, istraživačke institucije (*think-tanks*), INGO-i i fondacije poput Karnegi Zaklade za međunarodni mir (*Carnegie Endowment for International Peace*), te Mirovnog instituta Sjedinjenih država (*US Institute of Peace*), preuzele su na sebe ogromnu količinu posla. U ostalim dijelovima svijeta, mnogi prominentni univerziteti su uvećali svoj renome otvaranjem odjela za mirovne studije. Ovaj, u biti, intelektualni razvoj je upotpunjen raznovrsnim akademskim tečajima koji sadrže i praktičnu dimenziju kao što su Centar za mirovne studije pri Europskom Univerzitetu (*European University Center for Peace Studies*) i Studije primijenjene transformacije konflikta (dalje u tekstu: *ACTS - Applied Conflict Transformation Studies*), program koji je prvi uveo akcijsko istraživanje (*action research*) u izgradnju mira.

Mnoge organizacije civilnog društva (dalje u tekstu: *CSO - Civil Society Organizations*) su također razvile svoje vlastite programe obuke koji obično traju nekoliko dana i koji podučavaju polaznike inicijalnim vještinama u analizi konflikta i različitim oblicima intervencije. Za ove tečajeve je tipično da imaju velik broj učesnika i da se zasnivaju na iskustvu te da se uvelike razlikuju od metodološkog pristupa koji se obično koristi na univerzitetskom nivou.

Teorija i diskurs

Tako je nastala jedna jasnija, premda i dalje osporavana, teoretska artikulacija različitih standarda izgradnje mira i transformacije konflikta koja daje dodatnu vrijednost idejama. Na um nam padaju imena kreativnih mislilaca poput Johana Galtunga, Elise Boulding, Adama Curlea, Mary Kaldor, Chrisa Mitchella, Johna Burtona, John Paula Lederacha, Diane Francis i Mary Anderson ali ostali će imati svoje vlastite izvore inspiracije.

Dodatno tome, adaptacija toga u formi "*Ne čini zlo*" modela je pomogla popularizaciju apekata izgradnje mira i dala joj kredibilitet među vladama i razvojnim/humanitarnim agencijama. Ostale aktivnosti organizacije CDA koje su vezane za iskustvo civilnog društva u izgradnji mira na globalnom nivou (kao putem projekta *Reflecting on Peace Practice - Promišljanje o mirovnom aktivizmu*) su bile od neprocjenjive pomoći u kristaliziranu teorije mirovnog djelovanja. Slično tome, Istraživački Centar Berghof je postao cijenjeno utočište razvoja teorije iz prakse putem Berghoffovog Priručnika za transformaciju konflikta (*Berghof Handbook for Conflict Transformation*). Serija publikacija pod nazivom "ACCORD": međunarodni pregled mirovnih inicijativa" ("*ACCORD: an international review of peace initiatives*") koju izdaje organizacija *Conciliation Resources* je osnovala registar iskustava čitavog svijeta u zgradnji mira.

Analiza, komentar i lobiranje

Jedan broj istraživačkih institucija sada pruža pouzdane i poticajne analize međunarodnih pitanja iz perspektive transformacije konflikta te informira i stimulira vlade i civilno društvo podjednako i, što je najbolje, predlaže alternativna rješenja koja imaju dobre izgleda za uspjeh u trenutačnim

konfliktima. Među njima su Međunarodna krizna grupa (dalje u tekstu: *ICG - International Crisis Group*), Oksfordska istraživačka grupa (*Oxford Research Group*) i Transnacionalna fondacija za mir i buduća istraživanja (*Transnational Foundation for Peace and Future Research*) koje su uspostavile snažno međunarodno prisustvo, a pažljivo ih slušaju i na državnom i na međunarodnom nivou.

Istovremeno se odvija sistematična aktivnost na razvoju oblasti mirovnog novinarstva koja podrazumijeva primjenu uvida do kojih se došlo učenjem o miru i konfliktu u svakodnevnoj praksi izvještavanja i uređivanja vijesti.¹⁰ Ovakva obuka o kritičkoj analizi ratnog izvještavanja te o praktičnim smjernicama i opcijama se sve više nudi novinarima u ratom-zahvaćenim područjima.

2.2.2 Kreiranje promjene – od najširih slojeva društva do državnog vrha

Civilno društvo kao izvor inovativnog i socijalnog posredovanja

Kao široka skupina organizacija i grupa koje se razlikuju od vlade i kompanija i koja postoji kako bi promovirala interese svojih članova kao i pitanja kojima se žele baviti, civilno društvo obuhvata lokalne, nacionalne i internacionalne organizacije, sindikate, akademsku zajednicu, vjerske skupine i ne-profitne medije. One mogu dati značajan doprinos transformaciji konflikta i izgradnji mira tako što će podržati individualni razvoj, razvijati pozitivne norme unutar zajednica i baviti se onim politikama, sistemima i strukturama koje isključuju manjine i time daju povod za pritužbe. Ponekad su i u poziciji da izgrade kontakte sa grupama čiji rad vlade zabranjuju ali koje su ključne za izgradnju mira, kao što je prikazano u Studiji slučaja broj1.

Studija slučaja broj 1: Conflicts Forum – slijediti pravac kojim vlade ne bi išle

Forum za konflikte (dalje u tekstu: *Conflicts Forum*) je međunarodna, dobrotvorna organizacija koja koristi iskustvo i veze svoja dva direktora, bivših diplomata iz SAD-a i Ujedinjenog Kraljevstva, kako bi olakšala dijalog između političkog Islama i Zapada.

Conflicts Forum gleda na Islamističke grupe poput Hamasa i Hezbolaha kao na samo-prozване zastupnike političke promjene u regionu sa kojima se treba uvezati i saslušati ih i kojima je cilj da pobiju “pogrešne predodžbe i pogrešne uvide koje Zapad ima o vodećim zastupnicima promjene u regionu”. Stoga se Forum fokusirao na metodološki pristup dijaloga “oči u oči” i zagovaranja: na primjer, tokom 2005. i 2006. godine, organizirao je niz neformalnih dijaloga između vodećih političara iz SAD-a i Ujedinjenog Kraljevstva i Palestine, Libanona, Egipta i Pakistana kao i niz dijaloga o ekonomiji između Bliskoistočnih i Zapadnih ekonomista i poslovnih ljudi.

Aktivnosti Foruma na zagovaranju uključuju intervjue i prezentacije u istraživačkim institucijama i političkim institucijama, kao i neposredne susrete sa vodećim političarima u SAD-u, Ujedinjenom Kraljevstvu i Evropi. Forum čuva on-line arhivu članaka koje su napisali njegovo osoblje, savjetnici i suradnici. U partnerstvu sa jednim brojem drugih političkih istraživačkih institucija trenutno je angažiran na projektu “razvoja inkluzivnijih i legitimnijih pristupa transformiranju Bliskoistočnog konflikta”.

Conflicts Forum spaja visok nivo profesionalnosti i hrabrost da prevazilazi prihvaćena politička ograničenja svoje vlade. “Razgovor sa teroristima”, tj. onima koji se u određenom trenutku smatraju neprijateljima, je ključan za mirovni rad kao što je i informirano lobiranje koje uz to ide.

Izvor: www.conflictsforum.org

Iako civilno društvo nije uvijek snaga za mir, raznolika kakva neizbježno jeste po viđenjima i stavovima koje zauzimaju njegovi članovi, debate i inicijative koje njeguju organizacije civilnog društva kao i zaštićen prostor u kojem omogućavaju raznolikost i kreativno razmišljanje, često služe kao poticaj za mir. Kako kaže Catherine Barnes: “na koncu, jedan svestran, inkluzivan i živahan angažman unutar građanskog života može biti inkubator

¹⁰ Pogledati, na primjer: www.peacejournalism.org

razvoja institucija i navika koje su potrebne da se mirno riješe konflikti i stvori prijemčivije i bolje upravljanje koje je potrebno da učini mir održivim.”¹¹

Od 1990. godine, civilno društvo i na Sjeveru i na Jugu se brzo organiziralo, jer je postalo jasno da kraj bipolarnog svijeta nije najavio kraj nasilja ili pojavljivanje tzv. mirovne dividende (peace dividend) – ovaj termin se nekada koristio da opiše očekivani porast investiranja u socijalne programe nakon što se smanji pritisak na uvećanje vojnih snaga (iako sve ovo može imati veze sa ustrajnošću globalnog kompleksa vojne industrije koji traži nove uloge i nova tržišta).

Trenutačno ima preko 1000 organizacija širom svijeta koje se bave isključivo pitanjima mira i konflikta¹², a možda i više ako ubrojimo one razvojne i humanitarne agencije koje su prepoznale izgradnju mira kao ključni princip svojeg djelovanja. Pored toga, ima mnogo agencija koje rade u barem implicitnom savezu, kako lokalno tako i globalno, na aspektima onoga što izgradnja mira definira kao “pozitivan mir”¹³ – ljudska (uključujući i rodna) prava, demokratsko upravljanje, razoružanje, smanjenje siromaštva te razvoj, obrazovanje i ekologija.

Lokalni rad na izgradnji mira

U mnogim dijelovima svijeta ljudi su pokazali šta znači biti istinski human tako što su se mobilizirali na lokalnom nivou kako bi smanjili nasilje i iznašli nove načine rješavanja konflikta. Okupivši se u malim grupama, radili su sa postojećim “tradicionalnim” strukturama kao što su starješine i poglavice ili su ih preoblikovali ili su stvorili svoje vlastite organizacije. Ovo je omogućilo nastanak i širenje bezbroj inicijativa samopomoći među najširim društvenim slojevima posvećenih sprječavanju nasilja i izgradnji mira. Opseg aktivnosti je bio izuzetan i obuhvatio je pomirenje, posredovanje, nenasilnu akciju i promoviranje nenasilja, uspostavljanje mirovnih zona i vođenje kampanja. Često su ove aktivnosti bile intergrirane u aktivnost na razvoju i zaštiti okoliša. Ovo navodi na neizbježnu pomisao: ono što su oni uradili, svi mi možemo uraditi.

Ove grupe i organizacije su, u svom najboljem izdanju, pokazale da su jedine sposobne za rad na suštinskim pitanjima identiteta, za nalaženje načina na koje ljudi mogu stupati u svakodnevni kontakt sa drugima preko geografskih i granica sukoba, odupirući se izazovu da potraže sigurnost unaprijed osuđenu na propast unutar jedne ekskluzivne grupe, bilo da se radi o vjeri, kasti, etničkoj pripadnosti ili naciji. Mnoge od ovih organizacija utemeljenih u zajednici igraju (nužno) nepriznate uloge “prve linije” u vrlo prevrtljivim opasnim sukobima i grade prostor neophodan za politički dijalog kao što pokazuje studija slučaja broj 2.

Studija slučaja broj 2: Concerned Citizens for Peace, Kenija, 2008. godina

Početakom 2008. godine, kada je u Keniji izbio nasilje koje je uslijedilo nakon osporenih izbora, pet respektabilnih pojedinaca okupilo se gotovo istog trena kako bi odgovorili na nastali politički vakuum: jedan ambasador, dva bivša generala i dvojica aktivista civilnog društva. Svi oni posjedovali su znatno i raznovrsno stručno poznavanje izgradnje mira.

Ova grupa činila je *Jezgro* (Core Group) organizacije Zabrinuti građani za mir (dalje u tekstu: *CCP - Concerned Citizens for Peace*). Njihov prvi javni potez bio je da uspostave otvoreni forum gdje su ljudi mogli podijeliti iskustva i inicirati aktivnosti. Forum se redovito održavao, nekoliko puta sedmično. Okupljao je više od 100 pojedinaca., CSO-a, INGO-a,

¹¹ Barnes, Catherine. *Governments and Civil Society Organisations: Issues in Working Together Towards Peace*. Dostupno na stranici www.gppac.net/documents/GPPAC/Research/Rapport2_2.pdf

¹² Njih 1028 je navedeno u ECCP direktoriju nevladinih organizacija aktivnih u oblasti prevencije konflikta na dan 9. mart, 2008. godine. Pogledati na stranici <http://www.gppac.org/page.php?id=1481>

¹³ Koncept kojeg je sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća uveo Johan Galtung da označi odsustvo strukturalnog nasilja kao i osobnog nasilja

političara i državnih službenika kako bi pomogli koordinirati odgovor na situaciju.

Forumu je dat publicitet putem medija, uključujući i neke od mreža mobilne telefonije. Identificirano je pet ključnih sektora društva koji su zahtijevali brzu intervenciju: žene, omladina, međureligijske grupe, mediji i privatni sektor. Ključni pojedinci iz svakog od ovih sektora priključili su se *Jezgri* kako bi oformili Tehničko povjerenstvo (Technical Commission) koje će bilježiti aktivnosti, pratiti rezultate odgovora na situaciju i omogućiti da komunikacija bude brza i efikasna, unutar i širom ovih sektora.

Članovi *Jezgre* su u početku bili dostupni svakog dana, u hotelu u kojem su se odvijali politički dogovori na visokom nivou. Aktivno su se uključili u međunarodne inicijative, i formalne i neformalne. Kritične informacije o onome što se dešavalo, o glasinama koje su kružile i zabrinutosti ljudi sa mjesta događanja prosljeđivane su timu medijatora. Često su poduzimane akcije koje su imale za cilj da preduprije određene aktivnosti u zemlji i spriječe da se ciklus nasilja potpuno otrme kontroli.

Kako se politička situacija počela stabilizirati, članovi *Jezgre* krenuli su sa organiziranjem sličnih grupa, sa aktivistima iz svakog regiona Kenije gdje su pritužbe i dalje bile velike. Njihova uloga bila je ne samo da ublaže izljeve nasilja već i da razotkriju i počnu rješavati probleme u pozadini konflikta. Cilj im je bio da postanu jedna efikasna struktura graditelja mira u čitavoj zemlji onoliko dugo koliko to bude potrebno. U isto vrijeme, oni su bili i još uvijek jesu spremni da razmišljaju o čitavom procesu dok se on odvija i aktivno uče iz njega.

Pogledati na: www.peaceinkenya.net o *Amani Sasa* biltenima te o ostalim informacijama o CCP-u

Mnogo priznatija je uloga koju su odigrale ženske organizacije sa mirovnim mandatom, počev od globalno prisutne organizacije UNIFEM do lokalnih grupa poput *Mothers for the Disappeared* (Majke za nestale) i *Black Sash* (Crna marama).

I premda se rijetko događa da naponi najširih društvenih slojeva transformiraju šire sisteme konflikta i rata, postalo je evidentno da ovi širi sistemi ne mogu biti transformirani bez stimuliranja promjena na nivou zajednice. Lokalne grupe i CSO-e su nedvojbeno dokazale da postoji potreba izgradnje mira odozdo prema gore kao i odozgo prema dole te od sredine prema vani.

Masovni nenasilni pokreti za promjenu režima

Pod pravim okolnostima, pučke organizacije mogu se razviti u koalicije koje su pokazale da su u stanju da isprovociraju i smijene vlade. Tokom 90-ih godina dvadesetog i od početka ovog stoljeća porastao je broj pokreta koji su ostvarili različit stupanj promjene režima uz vrlo malo ili bez imalo nasilja. Filipini, Nepal, Srbija i Gruzija su samo dio tog velikog broja.¹⁴ Mnoge od njih je podržavao i ojačavao rad lokalnih CSO-a ali su iznikli kao rezultat mišljenja javnosti i mobiliziranja od strane različitih grupa – kojima su često pomagale snage izvana (iako se mora spomenuti da je "pomoć izvana" u nekim slučajevima slijedila svoje vlastite ciljeve, napr. Zapadne vlade koje su podržavale aktere sklone Zapadu što je moglo ali nije moralo biti u najboljem interesu lokalne populacije). Uvjeti uspjeha obično su ovisili o odlučnosti i okrutnosti onih na vlasti – tako su sveopšti naponi u Burmi uspjeli mobilizirati podršku stanovništva ali i dalje bivaju brutalno zatamnjavani. Postavlja se i pitanje dugoročnog utjecaja ovakvih seizmičkih promjena na strukturu vlasti zemalja o kojima je riječ.

Programi međunarodnog civilnog društva

Kako su se organizacije civilnog društva posvećene izgradnji mira proširivale, tako su postajale začetnici međunarodnih programa. Relativno mali broj tih programa još uvijek postoji u značajnom obimu a za ovaj sektor su karakteristične srednje i male organizacije od kojih se mnoge nastoje posvetiti specifičnim pitanjima ili interesnim grupama, poput prodaje oružja, ratne djece, obrazovanja o miru ili liječenja trauma. Ali drugi vode mnogo obuhvatnije programe na više nivoa i u periodu od nekoliko godina, u kritičnim područjima kao što su Velika jezera, Bliski Istok, Kavkaz, Južna Azija i Latinska Amerika. Organizacija *Conciliation Resources* (Resursi pomirenja,

¹⁴ *Selected Cases of Civil Resistance Since 1945*, kako je naprijed rečeno

op.prev.) je, na primjer, već nekoliko godina uključena u programe kompleksnih dijaloga koji obuhvataju i politički i nivo civilnog društva na Kavkazu i zadobila je najšire uvažavanje za svoju posvećenost i profesionalizam. Organizacija *Peace Direct* (Direktan mir, *op.prev*) u Ujedinjenom Kraljevstvu prednjači u primjeni metoda izgradnje široke javne svijesti i razumijevanja mirovnog aktivizma a specijalizirala se za direktnu podršku grupama i pojedincima koji rade u nasilnim situacijama. Kada takve programe INGO-a finansiraju vlade, prednost im je bolja opskrba resursima a potencijalna mana implementacija politike onih koji ih plaćaju, sa svim upozorenjima koja uz to idu. Ovo predstavlja interesantnu dilemu za ulogu lobiranja, koju CSO-e sve više prepoznaju kao značajnu. Koliko daleko su spremne ići u kritikama na račun ruke koja ih hrani?

Unutar šire dimenzije “pozitivnog” ili “općeg” mira, postoje organizacije osobito fokusirane na razvoj koje su preuzele aspekte programa za mir i konflikt. Uradile su to u različitim omjerima, od proaktivnog stajališta spram prevencije nasilja i izgradnje mira do minimalističkog pristupa reagiranju na konflikt. Mnoge organizacije koje se bave pravima, rodnim pitanjima, okolišem i odnosima zajednice i koje iz perspektive izgradnje mira predstavljaju ključne igrače, bi bez sumnje prihvatili slične dugoročne ciljeve ali mnogi često koriste različit vokabular da ih izraze; stoga za sad ima vrlo malo znakova razvoja zajedničkog programa širom sektora.

Svijest na nivou vlade i utjecaj

Multilateralnost, koja počiva u srcu međunarodne izgradnje mira, se borila se za opstanak tokom proteklih 20 godina, suočena sa nacionalnom igrom moći i dominacijom globalnih korporacija. To je postalo još izraženije od 2001. godine i pokretanja “Rata protiv terorizma”. U ovom kontekstu, pojedinačne vlade su uložile vlastite napore: na primjer, u Keniji, Nacionalno povjerenstvo za izgradnju mira (*National Peacebuilding Commission*) spaja različite strane koje se bave mirom i bezbjednošću, uključujući CSO-e. U Ujedinjenom Kraljevstvu, DFID je tokom 2006-2007. godine započeo proces konsultacija kako bi razradio politiku konflikta koja odražava mahom većinski diskurs izgradnje mira. Drugi primjer je Bolivijska alternative za obje Amerike (*Bolivian Alternative for the Americas*), nedavno osnovana organizacija za trgovinu i suradnju u Latinskoj Americi.

Osnivanje Povjerenstva za izgradnju mira pri UN-u (*UN Peacebuilding Commission*) 2005. godine pretstavlja potencijalno značajan korak naprijed jer omogućava stručnom znanju globalnog civilnog društva da pristupi globalnom međuvladinom promišljanju. On se nadovezuje na ranije aktivnosti koje je pokrenuo UN uključujući zajednički program UNDP-a i WHO-a pod nazivom ‘Program prevencije oružanog nasilja’ (*Armed Violence Prevention Programme*), na program iz 1994. godine pod nazivom ‘Program za mir’ (*Agenda for Peace*), na rad mnogih misija za očuvanje mira te na izradu same Povelje kao i na pojavu glavine međunarodnih pravnih instrumenata. Pokušaji skandinavskih zemalja da izrade nacionalne politike koje će ugraditi ideje izgradnje mira u sistem nacionalne obrane i sigurnosti su u samom začetku iako još niti jedan, koliko je poznato autorima ovog dokumenta, nije uključivao ministarstva pravde i unutarnjih poslova.¹⁵

¹⁵ U dokumentu SIDA-e *Policy on ‘Promoting Peace and Security through Development Cooperation’* stoji: “Zbog današnjeg šireg bezbjednosnog konteksta, sve više se smatra kako razvojna suradnja ima važnu ulogu u oblastima mira i bezbjednosti, u tandemu sa politikom vojne bezbjednosti, diplomacijom i trgovinskom politikom”. (http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=118&a=3585&language=en_US). Po riječima Raymonda Johansena, norveškog državnog tajnika: “Naša angažiranost u (mirovnim) procesima i naporima koje ulažemo u UN i razvojnu pomoć postepeno se stapaju sa bezbjednosnom politikom –bezbjednosnom politikom za 21. stoljeće – bezbjednosnom politikom za doba globalizacije.” Govor na 2. Godišnjoj konferenciji o miru u Somaliji, Oslo, 22. maj 2006.godine. Dostupno na stranici: http://www.norway-un.org/News/Archive+2006/20060523_johansen_somalia.htm

Globalno umrežavanje

Iznikle su različite međunarodne mreže koje povezuju pojedince i organizacije na regionalnoj i globalnoj osnovi. U mreže šire orijentacije spadaju Akcija za transformiranje konflikta (*Action for Conflict Transformation*), koja se sastoji od regionalnih mreža u Aziji, Africi (Koalicija za mir u Africi /*Coalition for Peace in Africa*) i Latinskoj Americi kao i mreže koje su potekle iz organizacija poput *Transcend* i *Mennonite Central Committee*.

Globalno partnerstvo za spriječavanje oružanog konflikta (dalje u tekstu: *GPPAC - The Global Partnership for the Prevention of Armed Conflict*) je mreža kojom upravlja civilno društvo, raširena po čitavom svijetu, sa petnaest regionalnih sektora koja nastoji "izgraditi novi međunarodni konsenzus o izgradnji mira i prevenciji nasilnih konflikta" i koja radi na "jačanju mreža civilnog društva za mir i sigurnost tako što povezuje aktivnosti na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou i efikasan angažman sa vladama, sistemom UN-a i regionalnim organizacijama."¹⁶

Neke mreže imaju karakteristike tipičnog pokreta i pokazale su se vrlo efikasnim. Primjeri takvih mreža su Međunarodna kampanja za zabranu nagaznih mina (*The International Campaign to Ban Landmines*) i Kampanja za borbu protiv "krvavih" dijamanata (op.prev) (*The Combating Conflict Diamonds Campaign*) koja ima za cilj da spriječi korištenje industrije dijamanata za finansiranje ratova.

Procvjetale su i religijske mreže. Pokušaji ekumenskog pokreta da poveže pravdu, mir i ekološki-održiv razvoj sežu u prošlost sve do 1970. godine. Tokom 80-ih ili 90-ih godina dvadesetog stoljeća Svjetsko Vijeće Crkava (*the World Council of Churches*) otišlo je i dalje od ovoga i uvelo koncept "pravde, mira i integriteta stvaranja"(dalje u tekstu: *JPIC – Justice, Peace and the Integrity of Creation*), a skoro su period od 2001. do 2010. godine proglasili "Ekumenskom dekadom prevazilaženja nasilja" (*2001-2010 The Ecumenical Decade to Overcome Violence*).¹⁷ Mreža pod nazivom Katolička Povjerenstva za pravdu i mir (*Catholic Justice and Peace Commissions*) stvara razgranatu mrežu međunarodnih odnosa, a često ima snažan utjecaj na lokalnom nivou.

¹⁶ Izvor: www.gppac.org

¹⁷ Za više informacija pogledati na stranici www.oikoumene.org

Glava treća. Šta nas sputava?

Gledajući na ono što je postignuto te na potencijal unutar ove oblasti, neki će reći da postoji stvarna nada: sa ovim omjerom uspjeha postoji mogućnost da se promijene "uvjeti poslovanja", da ih tako nazovemo, kako bi se obezbijedila distinktivna i ostvariva alternativna paradigma koja će navesti civilno društvo, političare i kompanije da ostave po strani krajnje neadekvatne modele ponašanja koji su trenutno u upotrebi. Kad bi samo bilo više resursa i više vremena, stoji u ovom argumentu, ova paradigma bi mogla biti usvojena uz veći politički pristup te koherentniju i održiviju provedbu izgradnje mira. Možda bi tad postojao stvarni utjecaj izvan specifičnih projekata ili programa.

Ali postoje i drugi, mnogu sumnjičaviji glasovi: šta ako postoje ozbiljni nedostaci u čitavom procesu i viziji, pretpostavkama i vrijednostima? Šta ako postoje kontradikcije u srži izgradnje mira? Iako su se ovakvi glasovi već ranije čuli u pokretima za izgradnju mira i drugim pokretima za promjenu, oni su u velikoj mjeri osporavani a često i prigušivani. Sada su ti glasovi sve jače čuju i zahtijevaju odgovor.

Ovo poglavlje istražuje razloge iza ovih kritičnih gledišta. Ono identificira neke od glavnih prepreka ostvarivanju promjene unutar šireg konteksta. Potom se u narednom poglavlju, poglavlju četiri, navode neki od mogućih i praktičnih pomaka naprijed ukoliko se mogne mobilizirati odgovarajuća pogonska snaga.

3.1 Interna razmimoilaženja slabe ovu oblast

Čini se kako potencijal ove oblasti ograničava niz bitnih faktora: podjele na osnovu vrijednosti, nedostatak potpunog razmijevanja koncepta "peace writ large" (mir u najširem kontekstu, op.prev.) povlađujući stavovi spram moći, fragmentirani odnosi između CSO-a uključujući sumnjičavost, nepovjerenje i borbu oko resursa te manjak temeljitog stručnog znanja kod aktivista. Sve to je povezano sa dva vitalna aspekta izgradnje mira a to su vizija i politika.

3.1.1 Vizija i vrijednosti

Korijeni sadašnje oblasti izgradnje mira sežu gotovo onoliko daleko u prošlost koliko ste voljni ići. Posebno treba da odamo priznanje onima koji su nakon Prvog svjetskog rata posijali sjeme angažovanja naroda u mirovnom radu koje je dalo plodove među kojima su i uspostava Lige naroda i mobiliziranje najširih slojeva društva u pokret za mir. Od Drugog svjetskog rata mnogi mislioci i aktivisti u različitim disciplinama su nadograđivali ove temelje koji se eksponencijalno šire počev od 1970. godine naovamo, zahvaljujući nizu pisaca i akademika.

Svi oni pridaju ogroman značaj vrijednostima. Među ostalim međašima, knjiga Adama Curlea "Istinska Pravda" (*True Justice*) je jedna od onih koje su potaknule razvoj Mirovnih studija na Zapadu. U toj knjizi, on uopšte ne dvoji da izgradnja mira podrazumijeva radikalnu društvenu i ličnu transformaciju koja zahtijeva duboku ličnu posvećenost i visoku razinu samosvijesti.¹⁸ Unutarnji mir je, po mišljenju mnogih predvodnika, ključni aspekt razvoja mirovnih aktivista/ica.

Usko vezan sa ovim je bio značaj osnaživanja i nenasilja. Mirovni rad zahtijevao je bitan odmak od konvencionalnog načina razmišljanja jer ga je zanimala izgradnja osnovnih postavki zdravoga društva. To je podrazumijevalo borbu: otpor nastojanjima da se uklone teško

¹⁸ Curle, Adam. *True Justice: Quaker Peacemakers and Peace Making (Swarthmore Lecture)*, Quaker Books, 1981

postignuta ostvarenja i prava kao i kreativnu promociju novih strategija i institucija. Čovjek ne može provoditi mir ukoliko na neki stvaran način nije oličenje mira ili kako kaže Gandhi “budi onakav mir kakav želiš vidjeti u svijetu oko sebe”. Ljudi koji su se u to doba priključili ovoj oblasti bili su poticani da razmišljaju o ovim vrijednostima i o tome kako da ih ostvare u društvima u kojima su živjeli. Implikacije su imale potencijal revolucionarnog i mnogi su, baš kao i autori ovog dokumenta, bili inspirirani ovim napisima ali i samim ljudima.¹⁹ Kao posljedica ovakvih početaka, mnogo napora je uloženo u razvoj dubljeg poimanja mira, konflikta, nasilja i njihove temeljne dinamike.

Danas je jedna od centralnih poruka zajednice graditelja mira ta da mir zahtijeva više od promjene ponašanja kako bi se umanjilo i eliminiralo direktno nasilje. Programi misija i javni dokumenti govore o negativnom i pozitivnom miru, o bavljenju strukturalnim nasiljem i radu na dubokoj kulturnoj promjeni. Oni govore o potrebi da se postavi pitanje o tome čiji mir se uspostavlja te da se izmijeni percepcija konflikta kao nečega što je nužno nasilno i štetno. Konflikt je neizbježan i predstavlja potencijalnu snagu za konstruktivnu promjenu jer ukazuje na kritične podjele unutar neke zajednice ili društva čime pruža mogućnosti njihovog rješavanja. Razvoj se, u onolikoj mjeri u kojoj nastoji promijeniti stanje siromaštva i nepravde, definira kao suštinski konfliktan. Kako će se taj konflikt izraziti je od ključnog značaja za kvalitet procesa razvoja.

Graditelji mira ukazuju na bitne svjetske probleme poput ekonomske nepravde, poricanja prava i učešća u vlasti i ekološkog uništenja kao na skrivene pokretače nasilja. U svom radu govore o sistemima i o tome kako se velike promjene mogu inicirati putem malih strateških intervencija. U ovakva strateška razmišljanja utkana je ideja o dugoročnoj promjeni na više nivoa a obuka za izgradnju mira često obuhvata vještine i pristupe neophodne za to.

Ukratko, veći dio ovakvog pozadinskog i konceptualnog podupiranja je upravljen ka dugoročnoj promjeni. Termin “transformacija konflikta” (conflict transformation) se danas možda najviše upotrebljava da izrazi na koji način se od ovog rada očekuje da doprinese izgradnji šire slike koja bi trebala biti radikalno drugačija od sadašnje situacije u svijetu.

3.1.2 Transformativni i tehnički pristup

Pa ipak, praksa stoji u opreci sa proklamiranim ciljevima i konceptualnim osnovama. Izgleda kao da se prostor predviđen za ono što je moguće uraditi nepovratno smanjio a graditelji mira izgubili sposobnost da od drveća vide šumu.

Jedan od znakova toga je i nevoljkost mnogih organizacija da jasno iskažu svoje suštinske vrijednosti osim ugodnih generalija: šta oni podrazumijevaju pod “širom slikom” i kakve će to implikacije imati na njihov rad? Letimičan pogled na primjerak dokumentacije mirovnih organizacija će ovo potvrditi.²⁰ Mnogi će radije pripremati strateške planove, prijedloge za finansiranje i procjene rizika nego pojašnjavati svoje etičko stanovište i obrazlagati, oštro i realistično, šta ono znači ne samo u dugoročnom smislu nego u situaciji sada i ovdje. Ipak moguće je tvrditi, na temelju onoga što ljudi kažu o sebi samima i o ovoj oblasti, da je ova druga

¹⁹ Pogledati, na primjer: Fisher, Simon. *Spirited Living: Waging Conflict, Building Peace* (Swarthmore Lecture), Quaker Books, 2004.

²⁰ International Alert opisuje svoju viziju kao “jedan svijet u kojem se, kada ljudi slijede svoja ljudska prava i traže prilike za bolji život za sebe i svoje zajednice, konfliktima koji proizađu iz toga bavi iskreno, direktno i mudro kako oni ne bi eskalirali u nasilje.” (*International Alert Strategic Perspective 2005-2009*, dostupna na stranici: http://www.international-alert.org/pdf/strategic_perspective_2005.pdf); International Crisis Group tačno određuju da je njihov cilj “prevencija – uvjeravanje onih koji su sposobni da mijenjaju tok stvari da djeluju na načine koji smanjuju tenzije i rješavaju pritužbe umjesto da puštaju da se one rasplamsaju i eskaliraju u nasilan sukob” (*International Crisis Group Annual Report 2007*, dostupan na stranici: http://www.crisisgroup.org/library/documents/miscellaneous_docs/crisis_group_2007_annual_report_web.pdf); misija Carter Center –a “se vodi za fundamentalnom posvećenošću ljudskim pravima i ublažavanju ljudske patnje; on traži načine da spriječi i razriješi konflikte, uveća slobodu i demokraciju i poboljša zdravlje” (pogledati na stranici: <http://www.cartercenter.org/about/index.html>).

aktivnost preduvjet za prvu.

Nadalje, potraga za 'održivim mirom', programi i stručno znanje u procesu se u praksi izgleda često svedu na puko "krpljenje" – na pokušaje stvaranja minimalne stabilnosti koja će omogućiti trenutačnom svjetskom poretku kojim upravljaju marketinške sile i geopolitičke konstelacije moći, da se umiješa.

Letimičan pogled na dostupne informacije o programima INGO-a daje naslutiti da je mir za koji se bore nešto drugačiji od onoga kojeg su zamislili svjetski centri moći, koji imaju uporišta i u vladama i u korporacijama. Najzad, teško je naći dovoljno ozbiljnih dokaza da oni zauzimaju ikakvo stajalište u načelu ili u praksi. Brojna istraživanja izgradnje mira provedena u zemljama Sjevera bave se uzrocima rata koji je jako daleko od njihovih obala, bez da ozbiljno skrenu pažnju na vojnu ulogu bez presedana koju igraju njihove zemlje kao čuvari globalne ekonomije i političkog poretka, u skladu sa vlastitim predodžbama. Aktivnosti multinacionalnih korporacija, navodno najvećih igrača u "načinu na koji svijet funkcionira", su često potpuno izostavljene iz analiza konflikta a ako ih se i uzme u obzir, svaka suradnja sa njima teži da bude svedena na nešto malo reagiranja na konflikt tu i nešto malo društvene odgovornosti tamo. A gdje se, po mišljenju većine graditelja mira, u sve to uklapaju klimatske promjene i potrošnja energije, bilo kao faktori dinamike konflikta ili kao način na koji internacionalne organizacije putuju širom svijeta organizirajući svoje sastanke?

Na globalnom planu traje opširno promišljanje o tome šta mir i blagostanje znače za svijet i ko za njih treba biti odgovoran. Mantra "što više imaš, srećniji si" koja je služila kao pokretač ekonomskog i političkog razvoja se sve više posmatra kao nezdrava, ne samo u smislu ljudskog razvoja već i kao neprimjenjiva i unaprijed osuđena na propast na globalnoj razini. Ali, čini se kako zajednica graditelja mira baš i ne učestvuje u ovakvim debatama. Mnogi nastavljaju da se, po starom, potpisuju pod ideju liberalnog mira (kojeg određuju demokratski sistem, ljudska prava i ekonomija slobodnog tržišta)²¹, možda i stoga što se boje okušati u oblastima koje bi ih mogle označiti kao utopiste ili socijaliste. Naravno da održive alternative ovoj šutnji nisu izravne ali svojim odbijanjem da imenuje ili istraži ova pitanja ili da ih inkorporira u svoj rad, zajednica graditelja mira zaista rizikuje da postane saučesnik u održavanju postojećeg, neodrživog globalnog sistema.

Provizorna tipologija u nastavku ovog teksta, između vizije i prakse, naglašava neke od oprečnih pristupa koje primjenjuju oni koji djeluju u oblasti izgradnje mira. Čini se da je, uz prihvatljiv stepen pretjeranog pojednostavljenja, moguće svrstati veći dio prakse izgradnje mira u jednu od dvije skupine. Sa jedne strane je rad usmjeren ka temeljitoj političkoj i društvenoj promjeni – "transformativna" izgradnja mira. Sa druge je povećana aktivnost koja ima za cilj da uvede praktične promjene u specifičnu domenu pri čemu nije neophodno dovoditi u pitanje dublji kontekst. Ovo se može nazvati "tehničkom" izgradnjom mira. Donja tabela ilustruje neke od ovih razlika.

Važno je napomenuti kako od samog početka, prema našem iskustvu, isti ljudi pokazuju tendenciju da se u različitim okolnostima nađu na različitim stranama jedne te iste linije razdvajanja. Stoga ova tabela poredi dva pristupa a ne dva tipa aktera, iako je moguće da mnogi u ovoj oblasti preferiraju tehnički pristup izgradnji mira jer brže vodi ka onom što smatraju realističnim pristupom.

²¹ Kako ga definira, na primjer, 'Liberal Peace and the Ethics of Peacebuilding', tekući istraživački projekat kojeg provodi International Peace Research Institute, Oslo. Pogledati na stranici: <http://www.prio.no/Research-and-Publications/Project/?oid=64922>

Tabela 1. Oprečni pristupi izgradnji mira: 'tehnički' i 'transformativni'

Tehnički pristup		Transformativni pristup
CILJEVI		
Krajnji cilj	Okončati specifičnu situaciju/otvoreni konflikt: "negativni" mir	Pored toga, utjecati na temeljnu strukturu i kulturu kao na integrativni element u izgradnji nečeg boljeg: 'pozitivni' mir
Program	Utvrdjuju ga donatori i nosioci projekta, u ograničenoj konsultaciji sa zajednicom	Utvrdjuje se i neprestano revidira u suradnji sa zajednicom, u konsultaciji sa donatorima i nosiocima projekta.
Ciljevi	Ostvarivanje projektnih ciljeva	Promoviranje zajedničke vizije o/za zajednicu čiji je dio projekat/programski rad
Prioritet	Sadržaj programa	Solidarnost; odnosi jednako kao i sadržaj
STRATEGIJA		
Fokus	Specifična aktivnost	Ugrađivanje elemenata šire promjene u specifičnu aktivnost
Evaluacija	Fokus na efikasnosti i uspjehu projekta	Efikasnost plus utjecaj na širu sliku
Učenje	Neuspjeh prikazuje nevažnima	Uzima neuspjeh kao polazišta; inkluzija samoispitivanja i učenja kroz rad
Problemi	Riješiti probleme koji se pokazuju	Proširiti, izmijeniti i prevazići sporna pitanja
Teorija promjene	Implicitna: promjena u trenutnoj situaciji će se prenositi dalje	Eksplicitna: razrađena u odnosu na analizu i sistemsko razmišljanje
Opseg	Jedan nivo, jedan sektor	Na nekoliko razina, lokalno-globalno, savezi između sektora
Vremenska odrednica	Trajanje projekta (plus <i>follow-up</i>)	Srednjoročna ka dugoročnoj
VRIJEDNOSTI		
Odgovornost	U praksi, prvenstveno prema finansijerima	Prvenstveno prema utvrđenim partnerima / zajednici
Čiji mir?	Omjer moći je nepromjenjiv: potreba za prilagođavanjem	Mir je za cijelu zajednicu, posebno one najslabije: opcija rada na promjeni omjera moći ukoliko tako zahtijeva bolja budućnost
Vlastiti imidž	Profesionalac koji radi dobar posao	Uzročnik promjene, oličenje truda i preobrazbe
ANALIZA		
Kontekst	Fokusiran na rad i projekat, stvara ga osoblje projekta	Povezuje analizu postojećeg konflikta i planiranje budućeg scenarija, sve aktivnosti se poduzimaju skupa sa širom zajednicom
Učesnici	Dobri poslovni odnosi	Pored toga, radi na promjeni perspektive, ciljeva, srca, volje, inkluzivnog poimanja identiteta
Mišljenje o nasilju	Spriječiti i ublažiti nasilje; ambivalentnost po pitanju upotrebe nasilja	Rasna, rodna i klasna pripadnost čine integralni dio nasilja; preobrazba energije u pozitivne ishode; aktivna promocija nenasilnih pristupa
Mišljenje o konfliktu	Problem u načinu ostvarivanja ciljeva	Neizbježan; prilika za razvoj i promjenu; razmotriti opciju pojačavanja konflikta

Interesantno je spomenuti da se, otprilike, dvije trećine gore navedenih stavki u biti mogu posmatrati kao komplementarne, a ne oprečne. U ovakvim slučajevima tehnički pristup može voditi ka ili sadržavati u sebi transformativni pristup. Na primjer, pod stavkom "prioritet" potrebno je samo pomjeriti naglasak kako bi se obuhvatilo svjesno fokusiranje na izgradnju odnosa kao dodatak rješavanju eksplicitnih sadržaja ili zaduženja. Stoga ovaj okvir pokazuje da naše djelovanje ne mora nužno biti opsežnije ili globalno prisutnije. Sjeme transformacije može

se posijati u najmanjim djelićima “tehničkog” mirovnog rada, samo ako mi želimo biti kreativni i odvažni.

Usput budi rečeno, razvojni stručnjaci (development practitioners) možda vide jednu usporedbu u dugotrajnoj i na momente oštroj raspravi o odnosu između humanitarne pomoći i razvoja. U prvom slučaju, kako se navodi, zadatak treba izvršiti, humanitarnu zapovijed treba provesti u djelo. Kontraargument kaže kako niti jedna aktivnost koja uključuje ljudska bića ne može biti isključivo tehnička, kako postoje društvene relacije uključene u svaku intervenciju a njih ta aktivnost može uništiti ili poboljšati. Ovo je potaknulo na daljnje razmišljanje o tome kako se pomoć može pružati na razvojan način.

Ipak, neki od ključnih elemenata u tabeli su skoro neizbježno u međusobnom raskoraku. Oni ukazuju na izbore koji mogu imati bitan utjecaj na pravac kojim će inicijativa krenuti: čiji je to program, kome polažemo račune, za čiji mir radimo?

Autori imaju dojam da je većina organizacija u zajednici graditelja mira fokusirana na “tehnički” pristup izgradnji mira. Razvojne organizacije koje usvajaju perspektivu izgradnje mira također nastoje slijediti taj isti trend i pri tome se često ograničavaju na opciju reagiranja na konflikt što je na razne načine u skladu sa “tehničkim” pristupom.

Naravno takva tipologija je pretjerano pojednostavljena ali ovakvo gledanje na aktivnost u našim organizacijama i u našoj oblasti može imati određenu vrijednost ukoliko nas zanima utjecaj i promjena šireg konteksta. Ono nas, na primjer, može usmjeriti ka razmišljanju o preprekama koje stoje pred dovođenjem transformativnih elemenata u prvi plan. Ovo će nas nužno navesti na razmišljanje o tome ko šta radi u svakom od ovih stupaca. Govorimo li o insajderima ili autsajderima? Ako su u pitanju ovi drugi, postoji tvrdnja da će autsajderi napraviti manje štete ukoliko se drže svoje tehničke ekspertize i ne pokušavaju transformirati situacije koje ne poznaju iznutra. Ako je tome tako, u kojoj mjeri to mogu činiti bez da ograniče inicijativu insajdera?

Ostala pitanja koja izvire iz takvih rasprava mogla bi uključivati ulogu koju birokracija igra u sprječavanju razvoja lične posvećenosti ljudi i timova. Tu su i implikacije o ulozi profesionalizacije i šta se misli da ona predstavlja u kontekstu mira. Da li je trenutačno viđenje profesionalizma konzistentno sa transformativnom praksom?

Studija slučaja broj 3: Search for Common Ground: ‘Žene i upravljanje’ u Burundiju – šta čini jedan projekat istinski transformativnim?

Organizacija Search for Common Ground (dalje u tekstu: *SFCG – Potraga za zajedničkim uporištem*) započela je sa radom u Burundiju 1995. godine, neposredno nakon genocida u Ruandi. Njen projekat “Žene i upravljanje” (*Women and Governance*) pokrenut je 2004. godine s ciljem da uveća učešće žena u političkim procesima na općinskom, nacionalnom i na nivou provincije. Ovo je učinjeno putem pružanja podrške ženskim udrugama širom zemlje. Aktivnosti na izgradnji kapaciteta išle su od među-etničkih sastanaka preko obuka u razrješavanju konflikta, liderstvu, organizacijskom razvoju i edukacije građana pa sve do podizanja svijesti putem medija.

2006. godine, organizacija je provela eksternu evaluaciju ovog programa koja je otkrila da se, usljed toga što je program proveden u periodu prije izbora u Burundiju koji su se održali u junu 2005. godine, fokus programa pomjerio na učešće žena u izborima te da je uveliko zanemario rad na razvijanju utjecaja na nivou općina i provincija.

Jedan od izrazito transformativnih aspekata ovog programa je bio taj što je namjerno postavio za cilj različite nivoe: od ženskog pomirenja u najširim slojevima do pokušaja uspostave nacionalne mreže ženskog lobiranja. Međutim, obim projekta (140 udruga iz čitave zemlje) je najvjerojatnije bio previše veliki da bi ostvario jedan dublji utjecaj. Na koncu se organiziranje nacionalne mreže pokazalo nemogućim a usljed fokusiranja na nacionalni nivo, ni organiziranje manjih grupa za lobiranje na nivou općina nije provedeno.

Nakon evaluacije, uvedene su brojne modifikacije u drugu fazu projekta poput rekonstruiranja državnog programa u svrhu spajanja aktivnosti žena i omladine, smanjenja broja udruga korisnika projekta te broja ciljanih provincija, povećavanja vještina provođenja obuke kod osoblja te unaprjeđenje okvira projektnog monitoringa. Međutim, izgleda da se niti jedna od njih nije izričito bavila pitanjem angažmana žena u političkim procesima na nivou općine/provincije.

Ovaj primjer dovodi u pitanje orijentaciju nekog programa kojeg provodi INGO. Pod kojim uvjetima se prilike za transformativni pristup mogu prihvatiti? Od čega se u tom slučaju sastoji njegovu legitimitet? Ukoliko ostane na tehničkom nivou, na koji način se umanjuje rizik ojačavanja potencijalno nepravednog i nestabilnog sistema upravljanja? Vrijedno je pomenuti da je SFCG postavio eksternu procjenu programa provedenu 2006. godine te komentare svojih uposlenika na nju na svoju web stranicu. Ovo je rijedak primjer prakticiranja otvorenosti među organizacijama graditelja mira i potencijalno je transformativan sam po sebi.

Izvori: 'Key Findings from 2006 "Women and Governance" Project Evaluation' (<http://www.sfcg.org/sfcg/evaluations/womengovkey.pdf>); Burundi Programme Overview (<http://www.sfcg.org/programmes/burundi/pdf/burundi.pdf>)

Zbog čega je sve to važno? Pa, jedan od razloga jeste da sam tehnički pristup sigurno neće doprinijeti promjeni šireg sistema. U stvari, kako smo naveli ranije, on može samo poslužiti da ojača nestabilni i u suštini nepravedni *status quo* – sve u ime održivog mira. U širem smislu, ova nevoljkost da izrazimo šta podrazumijevamo pod pojmom pozitivnog ili "većeg" mira i kako ćemo ga ostvariti je potencijalno katastrofalna. Ukoliko nemamo ništa za reći ili, što je još važnije, za uraditi po pitanju sadašnjeg stanja stvari u svijetu, šta mi to zapravo radimo? Naši projekti mogu jednostavno visiti u praznom prostoru. A takva je pozicija osuđena na sigurnu propast jer je sve prosperitetniji način života koji nam se navodno nudi kao rezultat mira kojeg gradimo ustvari himera, nikad dostižna, dok ova planeta puca pod teretom kako nekontroliranog konzumerizma mnogih tako i borbe za opstanak miliona drugih.

3.2 Stavovi spram moći: povlađivanje sprječava transformaciju

U najširim slojevima ove oblasti postoje organizacije i pokreti kojima obraćanje interesnim grupama i strukturama ne pada teško. Opiranje nasilju i nepravda su često glavni razlozi njihovog nastanka. Borba i određen stepen nevolja su dio njihovih života; nenasilna direktna akcija i tamnovanje nisu neuobičajeni.

Kada se udruže sa INGO-ima, često od njih očekuju da zauzmu jednako robustan stav prema vladama svojih zemalja i ostalim interesnim grupama smještenim u njihovim matičnim zemljama. Pri tome često bivaju razočarani. INGO-i se ponašaju potpuno drugačije – na način kojeg oni sami smatraju profesionalnim. Istraživanje, rasturanje informacija, zagovaranje i argumentacija su njihovi alati. Pisma, sastanci i izvještaji se koriste za interveniranje na slučaju. Ako i kada ovo bude odbijeno, kao što često biva, malo toga se može učiniti. Otpor i nenasilnu akciju koriste jedino male, relativno marginalne organizacije. Partnerstva između CSO-a zabavljenih građanskim neposluhom i INGO-a sa sjedištem na Sjeveru su, čini se, relativno rijetka.

Ovo je, pak, neizbježno uopćavanje. Moguće se prisjetiti slučajeva kada su INGO-i sa sjedištem na Sjeveru podržali otpor *sub rosa* (lat. u tajnosti, op.prev.) i zaštitili partnere kada su im životi bili ugroženi. Na primjer, za cijelo vrijeme trajanja groznoga nasilja u Centralnoj Americi 80-ih godina dvadesetog stoljeća, Oxfam nije čuvao niti jedan papiri dokument koji bi mogao biti opasan ako dospije u krive ruke. Izvještaji su se podnosili usmeno na sastancima centralnog povjerenstva. Tek nakon što je nastupila promjena, cijelo ovo iskustvo je zabilježeno na papiru.²² Sigurnosni razlozi možda su ograničili opcije za koje INGO-i misle da su im sada na raspolaganju – ali još

²² Walker, Bridget. *Comments on the draft of this paper*, December 2007

uvijek postoji potreba za podrškom hrabrim ljudima koji se opiru nepravdi u teškim uvjetima.

Ovolika različitost između prividnih nivoa posvećenosti INGO-a i lokalnih CSO-a se često pravda time što se CSO-i nalaze na prvoj liniji dok ih INGO-i podupiru. Takvo stajalište teško da je opravdano u svijetu u kojem graditelji mira na svim stranama usvajaju jedan sistematičan pristup analizi nasilja. U globaliziranom svijetu mi smo, svako od nas je, na prvoj liniji važnih svjetskih pitanja. Možda bi sve bilo očitije da je prva linija kojim slučajem i vatrena linija ali političke odluke, koje diktiraju isključivanje strana iz razgovora ili tarife na uvezenu robu, se također donose na prvoj liniji i u ime građana tih zemalja.

Pa zbog čega se onda INGO-e ne suprotstave vladama svojih zemalja ili riskiraju svoju zaradu, u znak podrške ciljevima koje su usvojili njihovi lokalni partneri? Jedan od razloga bi mogao biti taj da to za njih jednostavno nije pitanje od velike životne važnosti. Drugi se može svesti na to procese koji upravljaju internim radom INGO-a te onoga ko donosi odluke po ovim pitanjima. Što se tiče poruke namijenjene javnosti na domaćem terenu, u nekim agencijama postoji neusaglašenost između programskih odjela koji su skloni konfrontaciji i protestu i političkih odjela koji zauzimaju mnogo "mekši" stav.

Sljedeći razlog može biti rastuća zamjenjivost i međusobni odnos vlade i osoblja INGO-a u nekim zemljama. U Afganistanu je nakon pada Talibana jedna četvrtina vlade poticala iz civilnog društva. Barem jedan je kasnije postao ambasador. U mnogim drugim zemljama, civilno društvo predstavlja pravu odskočnu dasku za ulazak u politiku. U Ujedinjenom Kraljevstvu, osoblje Oxfama je bivalo premješano u DFID i FCO ili su im nalažena mjesta u vladi. Nekadašnjem šefu političkog odjela Oxfam-a predstoji imenovanje na mjesto ambasadora na Kubi. Je li u pitanju kreativno razmišljanje od strane vlade ili kapitulacija od strane agencija, ili su to tek različite strane istog novčića?

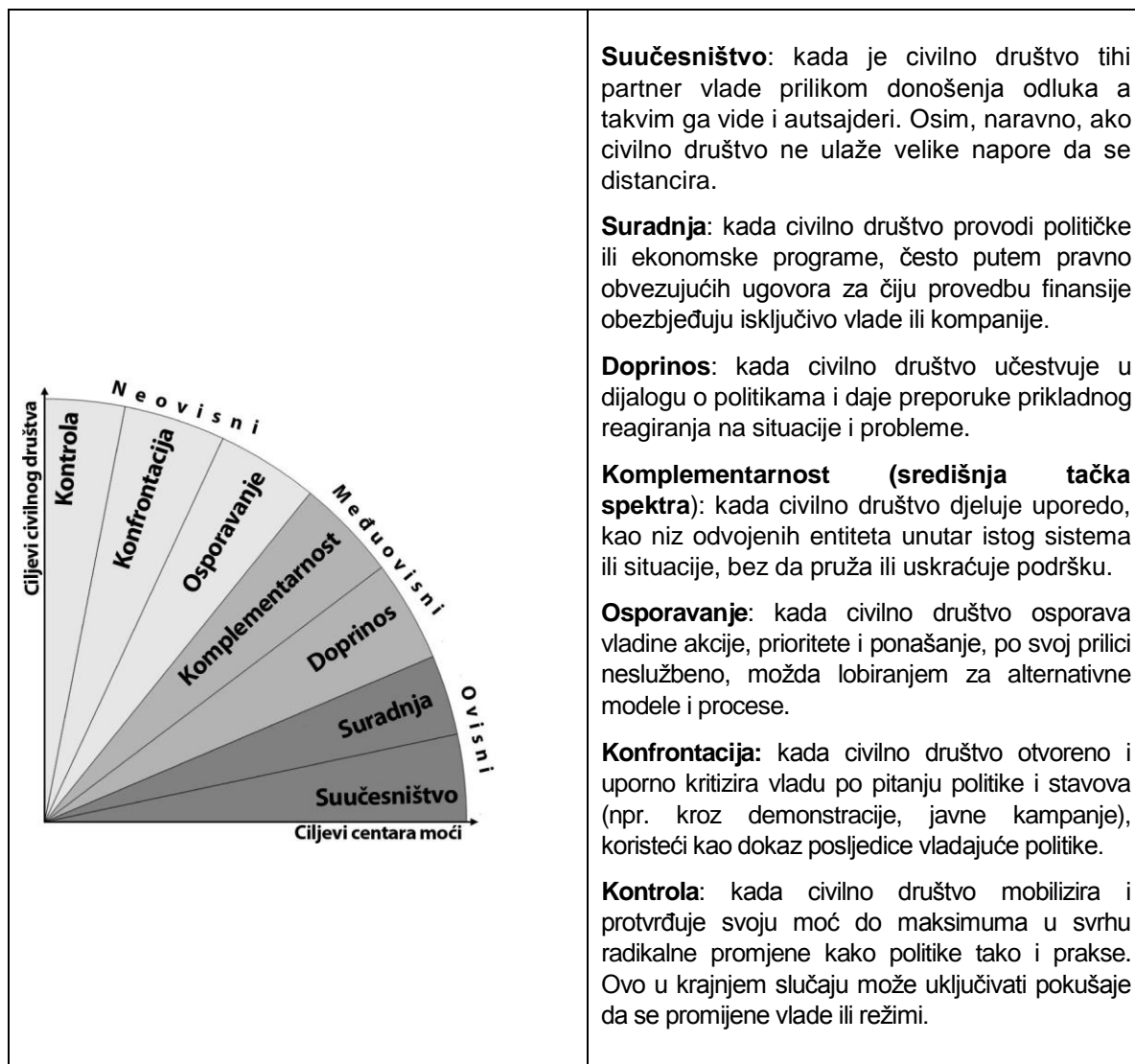
Iznad svega je, ipak, pitanje moći. Uz nekoliko izuzetaka, INGO-i su odani svojim vladama što je razumljivo samo po sebi: oni im se obično ne suprotstavljaju, posebno ne u javnosti, i ne riskiraju neslaganje oko bilo čega značajnog. Napokon, ove vlade bi trebale biti demokratske i stoga im se ne bi trebalo suprotstavljati izvan, ponešto kurtoaznih, granica demokratskog neslaganja pa čak i onda kada djeluju na otvoreno nedemokratske načine. Čak i kada se nazirala invazija na Irak 2003. godine a veliki broj građana Ujedinjenog Kraljevstva izražavao protivljenje izlaskom na ulične proteste, INGO-e sa sjedištem u Ujedinjenom Kraljevstvu se nisu udružili i javno izjasnile protiv invazije. Nisu prednjačile niti u jednom potezu koji je uslijedio kako bi se politički lideri javno pozvali na odgovornost.

Ovako oprečne uloge CSO-a i INGO-a u odnosu spram vlasti i drugih grupacija moći u njihovim matičnim društvima su intrigantne i zasigurno izvor velike slabosti posebno kada se sagledaju unutar koncepta "ravnopravnog partnerstva" koji se tako često usvaja. I doista, on dovodi u pitanje prirodu samog partnerstva koje se tako često uzima zdravo za gotovo a ipak često služi samo kao vanjski privid krajnje neujednačenih odnosa, bilo da se radi o odnosima između međunarodnog i lokalnog civilnog društva ili između vlade i INGO-a. On jednim dijelom može pomoći da objasni slabost zajedničkog rada (od najširih slojeva društva ka vrhu) na izgradnji mira kao i tenzije koje su evidentne u mnogim partnerstvima na relaciji Sjever-Jug.

Dijagram koji slijedi²³ identificira niz odnosa, koje je moguće pažljivo promatrati, između civilnog društva i centara moći koji upravljaju njihovim društvima. Ti odnosi odražavaju istaknute ciljeve svake strane u kontekstu njihove uočene relativne moći.

²³ Adaptirano i razrađeno na temelju: Barnes, Catherine. *Weaving the Web: Civil Society Roles in working with conflict and building peace*. Objavljeno u: *People Building Peace II: Successful Stories of Civil Society*, Lynne Rienner, 2005. Originalnu verziju ovog okvirnog načela razradili su učesnici jedne radionice održane 2003. godine u kojoj su Andy Carl i Simon Fisher uzeli aktivno učešće.

Dijagram 1. Odnosi civilnog društva spram centara moći: spektar opcija

Upotreba ovog okvira može biti od pomoći za mapiranje odnosa civilnog društva bilo sa vladom ili sa kompanijama a u nekim situacijama i sa oboma. Oni će naravno ovisiti o faktorima poput prirode i politike vlade koja je u pitanju te o vrijednostima i viziji aktera civilnog društva. Tamo gdje postoji znatan stepen neovisnosti i širok spektar vrijednosti, možemo očekivati da vidimo značajan broj odnosa koji potpadaju pod sve kategorije osim možda posljednje a to je odnos kontrole.

Što se tiče različitih uloga i odnosa lokalnih i međunarodnih organizacija, ovaj dokument izražava mišljenje da, unatoč preklapanju u kategoriji međuovisnosti, CSO-e posvećene izgradnji mira i njima srodne češće potpadaju pod kategoriju neovisnih/među-ovisnih organizacija *vis-à-vis* svojih vlada, dok INGO-e u velikoj mjeri teže ka ovisnosti. Ipak, analitički gledano, obe grupe bi imale jednak pristup polaznim tačkama promjene i obje su "na prvoj liniji".

Prilikom provedbe takvog mapiranja treba uzeti u obzir jaz između privida i stvarnosti,. Posebno u opresivnim situacijama, lokalne organizacije civilnog društva mogu, za nevolju, u javnosti ispoljavati tobožnje suučesništvo dok u tajnosti preuzimaju mnogo neovisniju, borbeniju ulogu. Otvoreno je i vrijedno pitanje u kojoj mjeri se ovo odnosi na manje

opresivne, demokratičnije sisteme ali je sigurno da toga ima, u određenom stepenu, i kod njih. Vrijedi napomenuti da su insajderi zasigurno uvijek bolje obaviješteni od autsajdera i u najboljoj poziciji da prilikom donošenja bilo kakve odluke odrede manevarski prostor za usvajanje jednog mnogo borbenijeg pristupa.

3.2.1 Uloga finansiranja

Onaj "slon u sobi" kojeg do sada nismo imenovali jeste finansiranje. Moguće je da ovo pitanje različito utiče na INGO-e ali i dalje ima snažan utjecaj na određivanje politike i sprječavanje transformativnih pristupa. Većina INGO-a, posebno onih u sektoru izgradnje mira, ne stvaraju svoje finansijske resurse u nekom značajnijem obimu. Kada se pogleda njihov nagli rast i aktivnosti od početka 1990. godine, ne iznenađuje činjenica da je do njega došlo uglavnom zahvaljujući novcu kojeg su im na raspolaganje stavile Zapadne vlade koje na uspjeh ovog sektora gledaju kao na događaj od ključnog značaja za njihove vanjsko-političke ciljeve. Moguće je da INGO-e i CSO-e imaju svoje viđenje uzroka i posljedica ali kada im se ponudi velika količina novca kako bi se obavezali da rade posao koji podrazumijeva prihvaćanje postojećih struktura nekog konflikta, kao što je trenutno slučaj na Bliskom Istoku, gdje politika vlade Ujedinjenog Kraljevstva eksplicitno isključuje mogućnost suradnje sa nekim od ključnih igrača u konfliktu, koje su okarakterizirali kao teroriste²⁴, iskušenje je za mnoge isuviše veliko. Nadalje, smjernice koje EU i Ujedinjeno Kraljevstvo trenutno pripremaju kako bi spriječili teroriste da zloupotrebljavaju CSO-e će vjerojatno dodatno potkopati ovaj rad tako što će ga svrstati u red sa političkim planovima "Rata protiv terorizma", stvoriti pretjeranu birokraciju i reducirati obim programa i partnerstava.²⁵ Malo je nagrada za borben, principijelan stav.

Još jedno bitno ograničenje u tom pogledu može predstavljati nacionalni zakon. U Ujedinjenom Kraljevstvu, na primjer, povezivanje sa "teroristima" (tj. grupama koje se nalaze na listi organizacija kojima je vlada Ujedinjenog Kraljevstva zabranila rad) Charity Commission²⁶ smatra jednim od poteza koji se ne toleriraju ni po koju cijenu (*zero-tolerance issue*), čime se agencijama ograničava sloboda manevriranja. Ovo, međutim, nije nov problem – 70-ih godina dvadesetog stoljeća, na pružanje podrške Južnoafričkom oslobodilačkom pokretu se ponekad gledalo kao na podršku teroristima, kao što pokazuje članak pod nazivom "Krvavi novac" objavljen u novinama *Daily Mail*.²⁷ To ih nije odvratilo tada pa ne bi trebalo ni sada.

O ovakvoj situaciji kada finansiranje pretežno obezbjeđuju monopoli, odgovornost se, unatoč retorici, sve češće pripisuje donatorima, a ne onima na prvoj liniji bojišnice. Ovo za uzvrat potiče razvoj kulture opreza: detaljno se izvještava samo o uspjesima iako su neuspjesi neminovno česti i obično predstavljaju najplodniju oblast za učenje. Značajan izuzetak u Ujedinjenom Kraljevstvu predstavlja sistem tzv. institucionalnih grantova (*block grants*) koje vlada daje velikim dobrotvornim organizacijama i koje dopuštaju znatan stepen slobodnog djelovanja i ohrabruju izvještavanje o procesu učenja. Ali sama činjenica da samo velike dobrotvorne organizacije imaju koristi od ovakvih grantova smanjuje uticaj ove vrste finansiranja na manje agencije od kojih se u ovom momentu uglavnom i sastoji mirovni sektor. One nisu ništa manje produktivne i možda imaju veću potrebu za fleksibilnošću koju ovakvi grantovi nude.

²⁴ Lista zabranjenih terorističkih grupa trenutno obuhvata 44 organizacije (od kojih je 14 u Sjevernoj Irskoj). Lista se može vidjeti na stranici: <http://security.homeoffice.gov.uk/legislation/current-legislation/terrorism-act-2000/proscribed-terrorist-groups>

²⁵ Hearson, Martin. *Collateral damage: NGO beneficiaries could be the next casualties of the war on terror*. The Networker, BOND, February 2008, dostupno na stranici: <http://www.bond.org.uk/networker/2008/February/Networker78.pdf>

²⁶ *The Home Office & HM Treasury's Review of Safeguards to Protect the Charitable Sector (England and Wales) from Terrorist Abuse: The Charity Commission's Response to the Consultation*, August 2007. Dostupno na stranici: <http://www.charity-commission.gov.uk/supportingcharities/terror.asp>

²⁷ *Funding Conflict Transformation: Money, Power and Accountability*. Committee for Conflict Transformation Support Review 25, November 2004. Dostupno na stranici: http://www.c-r.org/ccts/ccts25/seminar_report.htm

Ovisnost o široko rasprostranjenim logičkim okvirima znači i to da implementatori često nisu u stanju reagirati na razvoj događaja kao što nisu bili u stanju predvidjeti ni njihov početak. Analizi logičkih okvira u najboljem slučaju omogućava planerima i aktivistima da skiciraju okvir unutar kojeg je sve jasno povezano. Međutim, način na koji se taj okvir često koristi vezano za finansiranje vodi ka odjeljivanju upravo onih faktora koje u oblasti mira treba posmatrati u međusobnoj interakciji. Time se koristan alat za planiranje pretvara u mehanizam u kojem se svako pitanje tretira posebno i koji riskira da izgubi svoje značenje u novonastaloj slici konflikta.

Nadovezujući se na prethodni odlomak, može se primijetiti kako sa porastom vladinih ili privatnih ulaganja u izgradnju mira i srodna pitanja kao što su prava i razvoj, odnos civilnog društva sa centrima moći sve više pokazuje tendenciju da potpadne pod kategoriju ovisnosti. Ovo teško da predstavlja iznenađenje ali podrčtava pravljenje ustupaka između raspodjele sredstava i realizacije čitavog dijapazona vizija i vrijednosti izgradnje mira. Ako je ishod toga da su istinski transformativni pristupi INGO-a rijetki, barem djelomično stoga što vlade po svojoj prirodi nisu sklone uvriježenim promjenama, onda je moralna cijena finansiranja oblasti izgradnje mira u cjelini doista visoka.

Što se tiče razvojnih i njima srodnih INGO-a, postoji jedan broj njih koje su veće od ostalih i imaju mješovit portfolio jer ih, pored sredstava koja dobijaju od vlade, finansiraju i šira javnost i kompanije. I dok vladini prioriteti ovdje, bez sumnje, još uvijek imaju utjecaja, ove INGO-e se također suočavaju sa teškim zadatkom izgradnje primjerenog javnog imidža. Tako spremnost javnosti da podrži transformativnije pristupe postaje jedno od njihovih ograničenja u odnosu na izgradnju mira. Kako se ta svijest i podrška mogu izgraditi? I da li to, zapravo, i same ove agencije žele uraditi?

Sve u svemu, za mnoge manje CSO-a koje su posvećene izgradnji mira i koje imaju ograničen pristup različitim izvorima prihoda, mirovni rad utemeljen u civilnom društvu često je podložan dominaciji i preusmjeravanju kao rezultat njihovih odnosa sa finansijerima čime riskira da bude potkopan kako u stvarnom životu tako i u očima javnosti.

Studija slučaja broj 4: Centar za nenasilnu akciju, Balkan – principi i finansiranje

Centar za nenasilnu akciju (dalje u tekstu: *CNA – Centre for Nonviolent Action*) je lokalna mirovna organizacija koja se fokusira na rad u graničnim područjima širom Balkana. Osnovana je nakon rata u Bosni i Hercegovini i započela je sa radom 1997. godine u Sarajevu. Godine 2001. otvorila je drugi po redu ured u Beogradu, u Srbiji.

Rad CNA na izgradnji mira ima za cilj "da doprinese izgradnji fer i pravednog društva". Sredstva kojima se koristi u radu uključuju obuku za nenasilje i transformaciju konflikta, podršku graditeljima mira, te izdavačku djelatnost i produkciju dokumentarnih filmova. Obuku prolaze oni koji mogu umnožiti efekte naučenog (učitelji/ce, novinari/ke, aktivisti/ce, socijalni radnici/ce, omladinski aktivisti/ce te aktivisti/ce političkih partija sa posebnim fokusom na ruralna područja), ali i oni koji su katkad označeni kao "kočničari" ali koji zapravo mogu biti snage za mir, poput udruženja bivših boraca i porodica nestalih.

CNA otvoreno priznaje postojanje tenzija i dilema vezanih za podršku eksternih donatora. Pri ulasku u finansijske relacije sa donatorima, vjeruju u ovoj organizaciji, treba se rukovoditi vrijednostima organizacije, integritetom i neovisnošću. Organizacije treba da budu potpuno svjesne stepena kompromisa kojeg zahtijeva određena finansijska relacija te svojih vlastitih sposobnosti da kritiziraju ili osporavaju donatora (ili zemlju) od kojeg dobijaju novac. Ukoliko to ne urade, potkopavaju poziciju čitave oblasti izgradnje mira. Na primjer, kao znak neslaganja sa politikom SAD-a, CNA je donijela javnu odluku o neprihvatanju finansiranja od strane vlade SAD-a.

Odluke poput ove, međutim, otežavaju CNA izlaženje na kraj sa nekim od ključnih prepreka u radu. Kako

priznaju u CAN:" glavni izazov leži u poticanju ove "lokalne" energije za mir na konstruktivnu aktivnost, na zauzimanje stava i na njegovo javno iznošenje." Održavanje energije i posvećenosti među osobljem i unutar širih mreža predstavlja stalan izazov: ljudi izgaraju, gube motivaciju ili bivaju frustrirani nedostatkom podrške u ličnom i profesionalnom okruženju, čak i kada ima dovoljno interesa i podrške za usputnu ideju; nemogućnost obezbjeđivanja fondova samo pogoršava ovo stanje.

Adaptirano iz: Vukosavljevic, Nenad. *Training for Peacebuilding and Conflict Transformation. Experiences of the "Centre for Nonviolent Action" in the Western Balkans.* Berghof Handbook for Conflict Transformation, 2007.

Dostupno na stranici: http://www.berghof-handbook.net/uploads/download/vukosavljevic_handbook.pdf

3.3 Autonomija zavisti: organizacijsko rivalstvo ograničava združene strategije

Treći bitan faktor koji naizgled sprječava zajednicu graditelja mira da dostigne svoj puni potencijal jeste nedostatak suradnje, kako horizontalne tako i vertikalne. Graditelji mira nam drže lekcije ili nas barem poučavaju o zajedničkom radu i vrlinama združenog rješavanja problema pri realizaciji svojih programa ali stvarnost je često znatno drugačija.

Kao što je i naznačeno na početku ovog dokumenta, iako su ključna pitanja nasilja i rata, ekonomske nepravde i siromaštva, poricanja prava/učešća u odlučivanju i ekološkog uništenja jasno odvojena u analitičkom smislu, način na koji se ispoljavaju u svijetu je kroz međusobnu povezanost. To nisu odvojeni problemi od kojih svaki zahtijeva svoju interesnu grupu i diskretne intervencije; upravo suprotno, oni su neodvojivo međusobno isprepleteni. Glavna područja nesavladivih sukoba širom svijeta predstavljaju sama po sebi mješavinu ovih faktora, bilo da se radi o Sudanu (Darfuru), Izraelu/Palestini, Burmi, Kolumbiji ili nekom drugom području. Ako bi se ekološka ili mirovna pitanja rješavala u izolaciji od drugih pitanja, čitav process rizikuje da u najboljem slučaju bude neefikasan a u najgorem, da stvari postanu još gore. Ipak veći dio svijeta i civilnog društva ustajava na tome da ih posmatra i tretira pojedinačno.

To ne znači da nema značajnih zajedničkih napora.²⁸ Naravno da ih ima, ali oni su skoro uvijek vezani uz specifičnu aktivnost i obično imaju korijene u zajedničkom finansiranju neke vrste – koje, kako smo ranije naveli, često u znatnoj mjeri ograničava opseg suradnje. Koalicije INGO-a koje se bave ovim pitanjima i koje ozbiljno namjeravaju razraditi i provesti zajedničke strategije su još uvijek prava rijetkost. Dubinske suradnje nedostaje, kako globalno tako i unutar zemlje.

Globalno gledano, nema dogovorenog foruma, stvarnog ili virtualnog na kojem se agencije susreću i pretresaju teme izgradnje mira i transformacije konflikta. Kao rezultat toga, učvrstile su se razlike oko lojalnosti određenim institucijama ili ličnostima pa nije ostvarena sinergija. Ovo može biti jedan od razloga zašto mirovni rad tek treba da izradi svoje međunarodne kodekse ponašanja i standarde i zašto je neujednačen kvalitet još uvijek prihvatljiv na mnogim mjestima.

Na nivou jedne zemlje, moguće je pronaći obilje slučajeva gdje lokalne i međunarodne organizacije graditelja mira i vlade rade na specifičnom pristupu nekom "vrućem" konfliktu ali ne provjeravaju ko je još angažiran na tome, a kamoli da koordiniraju aktivnosti. Ovo povlači rizik preklapanja, koji može postati štetan ili ga protagonisti mogu iskoristiti za svoje ciljeve. Na primjer, prema iskustvu jednog od autora, tokom mirovnih pregovora u Sjevernoj Ugandi u jednom momentu se osam različitih institucija našlo uključeno u proces posredovanja, od

²⁸ Neki primjeri inicijativa za suradnju kao i neuspjelih suradnji u oblasti razoružanja mogu se pronaći u: Atwood, David. *NGOs and Multilateral Disarmament Diplomacy: Limits and Possibilities.* U dokumentu: Borrie, J. and V. Martin Randin (eds) *Thinking Outside the Box in Multilateral Disarmament and Arms Control Negotiations*, UNIDIR, 2006. Dostupno na stranici: <http://www.unidir.org/pdf/articles/pdf-art2580.pdf>

kojih većina nije znala za prisustvo onih drugih. U ovakvim slučajevima često je prisutan interes ili namjera ali se ona nikad ne provede do kraja usljed razvoja događaja ili organizacijskih planova.

Slično odsustvo suradnje se često može primijetiti u regionima kojima je svojstven stalan konflikt slabog intenziteta, kada ni lokalne ni međunarodne organizacije sa stručnim znanjem na različitim poljima niti ne pokušavaju utvrditi ko šta radi i na koji način bi njihove zasebne aktivnosti mogle pojačati jedna drugu kako bi se reducirali izazivači nasilja. Možda je najspecifičniji jaz između mirovnih i ekoloških grupa od kojih niti jedna izgleda još nije u potpunosti shvatila do koje mjere su njihove zasebne aktivnosti međusobno ovisne.

Ovako suženo vidno polje često nalazimo u kombinaciji sa “programskim” viđenjem mira, koje pretpostavlja da postoji veza između uspjeha nekog programa i unapređenja jedne šire vizije mira i dobrostanja u toj oblasti. Mnogim organizacijama nedostaje eksplicitna teorija promjene – razumijevanje načina na koji njihov rad doprinosi promjeni unutar šireg konteksta – a kada je i imaju, ona vrlo rijetko potiče od ljudi iz te oblasti.

Čak i u slučajevima kada su INGO-e bazirane u istoj matičnoj zemlji ili regionu i lako mogu stupiti u međusobni kontakt, one često ne nalaze vremena za stalno istraživanje međusobnih učenja i sinergije. Ovo se mijenja u nekim područjima, kako se razvijaju aktivnosti kojima se utiče na politiku vlade, ali kultura tajnovitosti koja vlada oko većeg dijela aktivnosti za koje su vezani određeni problemi jako ograničava domet učenja.

Bez više združenog rada, postoji rizik da izgradnja mira neće biti u stanju da se odmakne od izoliranih programa, uspješnih ili neuspješnih po vlastitoj procjeni, te na koncu neće ni imati utjecaja na ukupnu situaciju.

Studija slučaja broj 5: African Centre for the Constructive Resolution of Disputes – gdje su te veze?

Afrički centar za konstruktivno rješavanje sporova (dalje u tekstu: *ACCORD - African Centre for the Constructive Resolution of Disputes*) je organizacija iz Južne Afrike osnovana 1991. godine, koja djeluje širom Afrike kako bi “ ponudila kreativna afrička rješenja izazovima koje je postavio sukob na tom kontinentu.” Među njenim aktivnostima je i obuka koja pokriva teme u rasponu od rješavanje interpersonalnih konflikta do međunarodnog očuvanja mira; politiku i zagovaranje, razmjene mišljenja i dijaloge, te istraživanje i izdavaštvo. Ona izdaje širok asortiman publikacija, dostupnih on-line, počev od magazine ‘*Conflict Trends Magazine*’, koji izlazi četiri puta godišnje, preko akademskog žumala ‘*African Journal of Conflict Resolution*’ koji izlazi dva puta godišnje pa do serije članaka pod nazivom *Occasional Papers* te knjiga o izgradnji mira u afričkom kontekstu.

Na web stranici ACCORD-a izlistan je impresivan niz inovativnih aktivnosti koje ova organizacija provodi, bilo u okviru svojih vlastitih ili na poziv ostalih programa. Ono što je puno teže ustanoviti je zbog čega su i kako ovi programi nastali i dobili prioritet, na koji način su različite aktivnosti bile povezane ili koordinirane, kakav je bio njihov sadržaj i do kakvih su promjena na koncu dovele.

Na primjer, ACCORD-ov program “Obuka za mir u Africi” (*Training for Peace in Africa*) obuhvata obuku civilnog osoblja graditelja mira i čuvara mira, istraživanje i izdavaštvo te kreiranje politike. Kroz ovaj i neke ranije programe, ACCORD je obučio 12 hiljada ljudi iz cijele Afrike – državnih službenika, poslovnih ljudi, pripadnika vojske, policije i civilnog društva. Ono što je manje poznato jeste način na koji je ovaj program obuke doprinio ili imao koristi od ostalih aktivnosti ove organizacije; kakve su veze i savezi napravljeni sa drugim organizacijama i, na koncu, kako je ovakav rad uticao na širi kontekst. Za ovu, bez sumnje izvrsnu organizaciju, ali i za druge, najveći izazov jeste da bude u stanju demonstrirati takve veze i javno iznijeti teoriju promjene na kojoj se njezin rad zasniva.

Izvor: www.accord.org.za

3.4 Nivo stručnosti: nedostatak imaginativnog ulaganja u kompetentan kadar

Još jedan faktor koji usporava razvoj oblasti izgradnje mira ogleda se, prema našem mišljenju, u kritičnom nedostatku (u poređenju sa, na primjer, razvojnom oblasti) iskusnih ljudi, kako unutar tako i izvan konflikta, koji posjeduju nivo stručnog znanja neophodan za kreativno i uspješno bavljenje kompleksnim pitanjima konflikta. Nedostatak dovoljnog broja takvih ljudi, prema našem iskustvu, često ne ostavlja mogućnost da se istinski transformativan rad privede kraju. Postoje naravno lideri koji se pojavljuju unutar svake krize koji posjeduju hrabrost i posvećenost; njima, međutim, često nedostaje neophodna podrška pa nakon početnih etapa bivaju izostavljeni.

Ovakva izjava se možda čini čudnom imajući u vidu da je tokom proteklih 20 godina vladala prava ekspanzija kako programa obuke u organizaciji NGO-a tako i akademskih tečajeva iz oblasti mirovnih studija i srodnih predmeta. NGO-i nude obilje mogućnosti za temeljnu obuku u sticanju vještina rada na konfliktima, u trajanju od 2-3 dana pa do nekoliko tjedana. Kvalitet tih programa naravno varira ali oni najbolji nude mješavinu praktičnih, iskustveno-potvrđenih metoda koje crpu najbolje iz trenutne prakse obrazovanja odraslih kako bi upoznali ljude sa osnovnim elementima izgradnje mira i pružili im šansu da pokažu vlastito stručno znanje dok uče od drugih.

Ipak, ako pogledamo potrebe onih koji rade na nesavladivim konfliktima u mnogim dijelovima svijeta, na svim nivoima, insajdere i autsajdere, jasno je da graditelji mira i predvoditelji promjena treba da posjeduju niz vještina i znanja koja nije moguće steći kroz postojeći niz programa obuke i podrške. Većina ovih tečajeva je neizbježno površna, mali broj njih se nastavlja ili ima opipljiv utjecaj. Često se održavaju skupa sa drugim uvodnim tečajima, utrpani u gust raspored a da pri tome nisu integrirani u strategije ili planove rada njihovih organizacija. Stoga ne iznenađuje da, s pojavljivanjem zamora među donatorima, postaje sve teže finansirati obuku u izgradnji mira.

Ali kada ljudi požele da se usavrše svoje vještine i sa temeljnog nivoa pređu na specijalistički i visoko- tehnički nivo znanja, opcije se smanjuju. Katkad se misli da ovu potrebu ispunjava program Obuke za trenere ali i on rijetko ide dalje od uvodnog nivoa. Za većinu, jedini put vodi kroz univerzitetske tečajeve mirovnih studija, rješavanja konflikta i srodnih predmeta. Oni su naravno od neprocjenjive vrijednosti za mnoge ljude koji tragaju za iscrpnim znanjem i spoznajom različitih aspekata u oblasti mira i konflikta. Oni predstavljaju bitan element za rast ove oblasti u cjelini ali nisu najprikladniji za agente promjene za koje je "kako" jednako bitno kao i "šta". Graditeljima mira zasigurno treba više participativnih, praktičnih i na iskustvu zasnovanih pristupa višim nivoima stručnosti, koji obuhvataju teoriju u svim njenim dimenzijama i neprestano je testiraju u usporedbi sa stvarnim iskustvom tzv aktivista/ica koji neprestano uče kroz rad (*learner-practitioner*)

Univerzitetski tečajevi, iako sadrže širok raspon ideja i teorija, uključujući i one najradikalnije, i dalje nude proces učenja koji je u velikoj mjeri konzervativan i jedva da je prilagođen modernim saznanjima o načinu na koji odrasli najbolje usvajaju znanje. Primjerice, učenje se ne primjenjuje na bilo kakav opipljiv način. Dužnost onoga koji uči, barem dok ne stigne do diplome, često ostaje na tome da usvaja znanje i istražuje ono što institucija smatra bitnim a potom da joj tako stečeno znanje prezentira u onom obliku u kojem ga lako mogu ocijeniti univerzitetski ispitivači. Kreiranje znanja i teorija od strane studenata na nivou studija nižem od postdiplomskog se u mnogim institucijama ne smatra prikladnim niti izvodljivim. Uz časne izuzetke, istraživanje promjene i proces njenog uvođenja se rijetko poduzima a kad se to i čini, onda se to nastoji uraditi sa jednog apstraktnog stanovišta koji je totalno nepovezan sa životom i radom studenata.

Ovo često ima nepovoljne efekte na aktiviste-graditelje mira. Nakon što private da pohađaju tečaj u instituciji visokog obrazovanja (zato što je to bila jedina ponuđena mogućnost i možda zato što im je dodijeljena stipendija) otkriju kako njihova očekivanja ne bivaju ispunjena a ponekad bivaju i

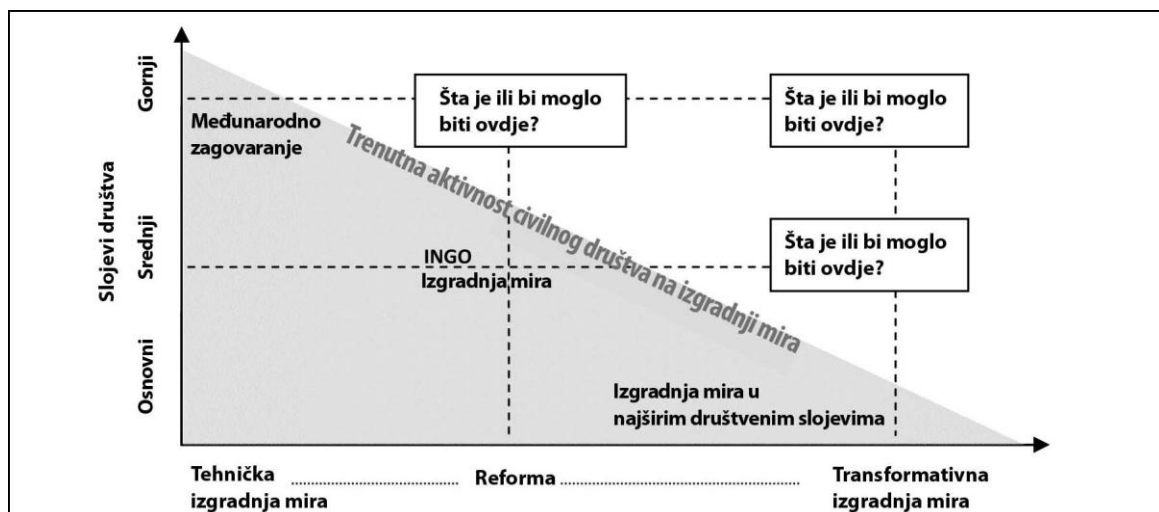
potkopana. Nerijetko se, po povratku sa nekog udaljenog univerzitetskog tečaja, nađu u situaciji da nisu u stanju ponovno uspostaviti odnose i povjerenje koje su ranije uživali i završe tako što se okrenu istraživačkom ili birokratskom poslu. Ovaj proces ne samo da lišava zajednice njihovih lidera već naglašava poimanje kako su jedini validni istraživači oni sa sjedištem na univerzitetima, obično daleko od konflikta o kojem pišu ili teoriziraju. Time je pionirski rad mirovnih radnika aktivno uključenih u sam proces – koji, dok tragaju za efikasnim načinima bavljenja konfliktom u svim njegovim aspektima i sami neminovno poduzimaju istraživanja– najvećim dijelom izgubljen za ovu oblast.

To je kritičan problem za zajednicu graditelja mira. Civilno društvo treba investirati u drugostepenu obuku zasnovanu na vrijednostima i u izgradnju kapaciteta u kreativnim partnerstvima sa univerzitetima i drugim obrazovnim institucijama koje su voljne da istraže nove metode te da omoguće svojim studentima da se proaktivno angažiraju na društvenim i političkim pitanjima. Jedan od načina da se ovo unaprijedi će najvjerojatnije biti uvođenje tzv. metodologije učenja kroz rad (*action learning methodology*) koja kombinira akcijsko istraživanje i samopromišljanje sa intelektualnom oštrinom.

3.5 Smeta li vam procijep?

Zbir sva četiri naprijed navedena faktora neizbježno ograničava stvarnu promjenu, i u politici i u praksi. Čak i kada naše vrijednosti sugeriraju potrebu za transformativnom akcijom, često se priklonimo tehničkim pristupima. Rezultat je nedostatak transformativnog rada – rada koji bi obuhvatio pitanja ispod površine i tražio način da utiče na pozadinsku dinamiku koja je i dovela do manifestacije nasilja na prvom mjestu – na ključnim nivoima, uključujući i onaj na kojem se donose političke odluke. Dijagram koji slijedi pokazuje gdje prevladavaju tehnički pristupi a gdje se najviše osjeti nedostatak transformativnog rada.

Dijagram 2. Civilno društvo i transformativna izgradnja mira: procijepi i mogućnosti

Kada INGO-e teže za proširenjem svog rada u društvu "prema gore", javlja se tendencija da postanu manje radikalne i više konvencionalne, što se ima zahvaliti prirodnoj poslušnosti ili pretpostavci kako je takva taktika neophodna da bi ih se čulo.

Ako priznajemo da u svrhu postizanje održivog mira treba da inkorporiramo neke radikalne promjene trenutačnog svjetskog poretka u naš rad i viziju, onda bismo morali da se pozabavimo očiglednim nedostatkom značajnih intervencija, posebno na srednjim i višim nivoima, u korist dalekosežne promjene. Ovaj konkretni nedostatak može značiti da, dok god graditelji mira rade na uspostavljanju različitih politika na višem političkom nivou, oni neće biti u stanju da adekvatno podrže njihovo usvajanje.

Da rezimiramo, naslućuje se neugodan zaključak: INGO-e se doimaju opipljivo slabim i neefikasnim u ulozi graditelja mira te lošim partnerima svojih lokalnih kolega koji se nalaze na udaru često nasilnih i dugotrajnih opresija i konflikta. U suočavanju sa neodrživim i nepravednim svjetskim poretkom njihove parole o "održivom miru" nalikuju gomili iluzija. Oni "na prvoj liniji" mogli bi ih čak smatrati prevarantskim.

Zašto je tome tako kada je zajednica graditelja mira u isto vrijeme puna vrlo motiviranih, posvećenih ljudi? Jedna mogućnost je da su mnogi doista svjesni ovih kontradikcija ali da ne poduzimaju ništa po tom pitanju iz pragmatičnih razloga.

Glava četvrta: Program transformativne izgradnje mira?

Ovaj dokument je započeo kratkim izlaganjem o trenutačnoj globalnoj krizi i prilici koja se pruža oblasti izgradnje mira i transformacije konflikta. Nastavio je da izlaže u glavnim crtama neke od napredaka učinjenih tokom proteklih 20 godina na različitim nivoima dok su ljudi tragali za rješenjima koja su više kooperativna a manje nasilna.

Ali još uvijek predstoji dugačak put ka ostvarenju punog potencijala ove oblasti, od najširih društvenih slojeva do visoke politike. Prethodno poglavlje fokusiralo se na ulogu civilnog društva u izgradnji mira i iznijelo neke od bitnih ograničenja za graditelje mira koji nastoje iznaći vjerodostojne alterantive postojećim, destruktivnim načinima rješavanja neugasivih nacionalnih i internacionalnih konflikta te razviti ekspertizu i neophodnu dubinu kako bi se izveli suštinski pomaci..

Ovi pomaci će skoro sigurno zahtijevati daljnje istaživanje, povezano sa jasnijom artukulacijom alternativa u nastajanju, umješnim bavljenjem širokim javnim mijenjem i odlučnim lobiranjem, posebno u političkim i poslovnim krugovima. Ove promjene treba da podupru i finansiraju ljudi iz cijeloga svijeta koji su u stanju da predstavljaju, zagovaraju, vode i finansiraju implementaciju novih političkih pravaca. Dojmljive ideje bez podrške u praksi riskiraju da budu nepravedno diskreditirane.

Treba nekako dosegnuti tačku prevage u kojoj bi ovo moglo početi da se dešava. Pojavljuju se primamljivi znakovi onoga šta bi se moglo dogoditi ukoliko graditelji mira mobiliziraju imaginaciju i vlastitu moć te uspostave kontakt sa svojim prirodnim saveznicima. Dvije su stvari, po našem mišljenju, koje treba istovremeno rješavati: šta mi možemo uraditi i šta mi možemo reći. Ovo poglavlje nastoji skicirati nekoliko odgovora i poziva čitatelje da sudjeluju u tome

4.1 Šta mi možemo uraditi? – Jedan *Program*

4.1.1 Odgovornost

Kao odgovor na interne podjele, javlja se potreba da se zajednice i njihovo dobrostanje ponovno i nedvosmisleno postave u sam centar naših prioriteta. Na koji način će ovo omogućiti ponovno pojavljivanje jedne inspirativne a ipak praktične vizije?

Kad se bolje pogleda kome INGO-e u stvarnosti odgovaraju, uviđa se da su to puno češće donatori i vlade nego ljudi sa kojima rade ili zajednice kojima služe. Prijedlozi projekata se, zbog razumljivih praktičnih ograničenja, često pripremaju uz minimum konsultacija između lokalnih CSO-a i INGO-a; umjesto toga, obilje rasprava između jedne INGO-e i jedne finansijske institucije, vladine ili privatne, kulminira u tzv. logički okvir (*logframe*). Ovo ne pristaje baš najbolje uz posvećenost pozitivnom miru, pravdi i dobrostanju ljudi i njihovih zajednica. U kojoj mjeri bi se promijenila praksa ako bi ovo nedvosmisleno postali centralni prioriteti? Kako bi to izgledalo kad bi, na primjer, INGO-e potaknule lokalne partnere da naprave i nadgledaju svoje vlastite programe promjene pri čemu bi ih INGO-e pratile, prema potrebi, umjesto da bude obratno kao što se danas tako često dešava?

Povrh ove "vertikalne" odgovornosti, graditelji mira bi se našli u situaciji da se mnogo spremnije horizontalno povezuju s vremenom:

- prošlim – sa onima koji su se borili za mir i pravdu za što su često plaćali životom, kao i sa onima koji su položili intelektualne i praktične temelje ove oblasti i samog koncepta mira.
- budućim – sa onima koje će nadograđivati na ono što tek treba biti postignuto, nadajmo se, sa rastućim uspjehom.

4.1.2 Globalna pitanja

Kao odgovor na uočenu ograničenost vizije, nastaje potreba za upotpunjavanjem napora uložениh u izgradnju mira onima koji rješavaju ostale značajne prijetnje opstanku i sigurnosti. Šta ovo znači za našu viziju održivog mira?

Prevladavajuća politika na globalnom kao i na lokalnom nivou marginalizira ljudske vrijednosti. Politički procesi se često doimaju lišenim ne samo integriteta već i bilo kakvog osjećaja hitnosti usprkos globalnoj krizi koja se već manifestira. Takva politika čini transformaciju konflikta mukotrpnom, u najboljem slučaju, koliko god jaka ili slaba oblast izgradnje mira bila sama po sebi; ublažavanje efekata više nije odgovarajući cilj.

Istovremeno, mir se, kako vidimo, ne može odijeliti od ekonomske pravde ili ekoloških pitanja ili ljudskih prava uključujući i pravo učešća u javnim poslovima. Kako bi se ostvario transformativni a ne samo tehnički utjecaj na politiku, jedna nova vrsta politike treba da iznikne na svim nivoima, ona koja se temelji na vrijednostima poštovanja, brige i suradnje.²⁹ i koja dovodi u pitanje sadašnji nejednak omjer moći koji izobličava i razdvaja društva, uključujući i ona koja se dovode u vezu sa bogatstvom, rodom i rasom.

Jedna od implikacija stvaranja takve promjene jeste da će ekonomska analiza trebati da igra daleko veću ulogu u analizi konflikta. Ako tolikim načinima na koje svijet funkcionira upravlja globalno tržište i korporacije koje njime dominiraju, onda one zasigurno moraju češće biti zastupljene u našem poimanju zbog čega su stvari takve kakave jesu, kao i u našim teorijama promjene. Ovo bi, sa svoje strane, moglo iziskivati povećanu spremnost da se dovede u pitanje vladanje tržišnog kapitalizma, koji je dobrano izmakao korporativnoj društvenoj odgovornosti, u situacijama gdje se on obrušava na zajednice koje vode i za koje se vodi ova borba za mir. To bi moglo značiti i kako treba biti spreman na stvaranje saveza sa onima koji kreiraju društvene i političke alternative, bilo kroz pučke pokrete ili više lokalne inicijative i strukture.

Na nacionalnim i internacionalnim razinama ovo će svakako značiti da INGO-e moraju početi ozbiljno razgovarati sa onima koji se bave drugačijim pitanjima. Pri tome će neizbježno morati revidirati i preformulirati ono što podrazumijevaju pod pojmom pozitivnog/većeg/održivog mira. A trebalo bi da počnu shvaćati svoj potencijal za kreiranje budućnosti puno ozbiljnije.

Geostrateški prognostičari pri vladi Ujedinjenog Kraljevstva nedavno su izradili pregled strateških trendova u narednih 30 godina, koji prikazuje globalnu budućnost kratu opasnostima i rizicima koji potiču iz pitanja kao što su populacija i resursi, identitet i interes, upravljanje i poredak te znanje i inovativnost.³⁰ Preporučeni odgovori se gotovo u potpunosti svode na potrebu da se "stigne prije ostalih": ako "mi" pobijedimo u ovoj igri, "mi" ćemo biti sigurni. Ali takvo postupanje će neminovno podrazumijevati ograničavanje prava građana, u interesu nacionalne sigurnosti što povlači rizik dodatnog pogoršanja onih istih opasnosti koje se pokušava riješiti.

Odsustvo imaginativnog pristupa kreiranju politike okrenute budućnosti, uočljivo na mnogim nivoima vlasti, je u konačnici osuđeno na propast. Ako je za siguran opstanak potrebno igrati istu igru bolje od "neprijatelja" zar mi jednostavno ne ubrzavamo smrtonosnu igru do tačke međusobnog uništenja?

Izazov je postavljen. Na koji način se graditelji mira mogu oduprijeti tako pesimističnom pogledu na budućnost i reagirati na potrebu iznalaženja boljeg načina upravljanja razlikama i

²⁹ Francis, Diana. *A project to transform policy, starting in the UK*. CCTS Review 35, November 2007, p.7. Dostupno na stranici: <http://www.c-r.org/ccts/ccts35/review35.pdf>

³⁰ *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036*. Dostupno na stranici: <http://www.dcdc-strategictrends.org.uk/>

nesuglasicama koja je očigledno prisutna kako u politici tako i drugdje? Na primjer, može li se uložiti zajednički napor u istraživanje i objavljivanje formalnog odgovora na gore-spomenuti pregled?

Studija slučaja broj 6: Pronalaženje novih tema – *International Alert* i *International Crisis Group*

Organizacije za izgradnju mira su se odista počele povezivati sa rastućim globalnim problemima. Na primjer, reagirajući na opasnost od klimatskih promjena, Međunarodna krizna grupa (*dalje u tekstu: ICG - International Crisis Group*) prikupila je bazu podataka o resursima vezanim za klimatske promjene i konflikt a organizacija Međunarodna uzbuna (*dalje u tekstu: International Alert*) je priredila izvještaj o vezama između klimatskih promjena, mira i rata. Ipak, ovo su tek početni na kojima tek treba poraditi.

Ove dvije organizacije također su pokušale istražiti ulogu natjecanja za izvore energije i multinacionalnih korporacija u konfliktu. Na primjer, International Alert je doprinijela je stvaranju "Dobrovoljnih načela o bezbjednosti i ljudskim pravima" (Voluntary Principles on Security and Human Rights) grupe načela o poslovnoj praksi koja ima za cilj "da vodi kompanije kroz proces balansiranja potreba za sigurnošću, uvažavajući pri tom ljudska prava i osnovne slobode" u tri područja: procjene rizika, odnosa sa javnom sigurnošću i odnosa sa privatnom sigurnošću. Ti naponi, međutim, pokazuju tendenciju da se zaustave na procjenjivanju i ublažavanju rizika povezanih sa klimatskim promjenama i ekonomskom aktivnošću u okolišu koji nije siguran i tek treba da se pozabave sistemskim konekcijama između ovih faktora i njihovog doprinosa globalnom konfliktu.

Izvor: www.crisisgroup.org, www.international-alert.org, www.voluntaryprinciples.org

4.1.3 Osnaživanje

Kao odgovor na stavove povlađivanja moći, postoji potreba za pronalaženjem načina na koje ćemo se osnažiti, posebno u odnosu na naše vlade i poslovne zajednice. Postoji li još nešto što mi možemo učiniti kako bismo podržali osnaživanje naših partnera i lišili moći one koji održavaju i promoviraju nasilje u svim njegovim oblicima?

Nije moguće ozbiljno razmišljati o promjeni i držati se izvan politike, Ovo je često očigledno na lokalnom nivou. Zbog čega tolike INGO-e nerado prihvaćaju činjenice da se mir bavi transformacijom nasilja, u svim njegovim manifestacijama, u praktičnu politiku? Šta treba da se desi pa da oni ozbiljno shvate moć i politiku, posebno u njihovim matičnim zemljama? Ukoliko to ne učine, osnovno postignuće njihovih programa će najvjerojatnije biti tehničko a ne transformativno, u smislu ovog dokumenta, i tako biti potpuno irelevantan za stvarnu promjenu.

Potrebu lokalnog osnaživanja kao težišta analize i praktičnog rada su odavno prepoznali u razvojnoj oblasti. Organizacije za izgradnju mira su usvojile istu retoriku ali često propuštaju da joj odaju priznanje na lokalnom nivou. U svijetu kojeg karakteriziraju ogromne razlike u omjeru moći, promjena odnosa moći treba biti prenesena u samo srce mirovnog rada, kako na lokalnom tako i na globalnom nivou i obuhvatiti i političke i ekonomske strukture.

Možda ovo ukazuje na potrebu razvoja novih i raznolikih oblika moći, kooperativnijih i uvjerljivijih a ipak krajnje politiziranih i realističnih, koji će se zasnivati na jednoj integriranoj analizi globalnih problema. Znači li ovo veću spremnost na podršku pokretima građanskog otpora – čija su postignuća na mobiliziranju političke promjene mnogo uspješnija nego postignuća CSO-a? Može li to značiti obnovljen interes za i posvećenost aktivnom nenasilju?

Postoje ogromne mogućnosti za proširivanje ove dimenzije izgradnje mira, uključujući intenzivan rad rame uz rame sa buntovnim grupama i onima koje pokazuju građansku hrabrost tako što se opiru represiji, brane prava nenasilnih buntovnika i promoviraju fer i ispravno medijsko izvještavanje o nenasilnim inicijativama i pokretima. Šire gledano, postoji veliki potencijal za razvoj ozbiljnijeg diskursa o nenasilnoj borbi i njegovu promociju putem programa

obrazovanja i šireg informiranja.³¹

U osnovi samog problema osnaženja leži naravno pitanje finansiranja. Iako je teško ne priznati kako je za razvoj sektora izgradnje mira skoro u potpunosti zaslužna velikodušnost Zapadnih vlada, jednako je teško ne postaviti pitanje čijim interesima se prevashodno udovoljavalo sve do sada. Postoji i uvijek je postojao jaz između onoga što vlade nazivaju mirom (stabilnošću, što je drugi naziv u mnogim slučajevima) i onoga što najširi društveni slojevi žele i trebaju (socijalnu pravdu, ekološku održivost i minimum sredstava za život). On, kao što smo vidjeli, postavlja jedan očito zazoran izbor između, sa jedne strane, očuvanja vrijednosti i prihvaćanja stanovišta koje je neovisno o vladi ali koje sobom povlači gubitak većeg dijela trenutačnih sredstava za preživljavanje i, s druge strane, primanja vladinog novca po cijenu kolektivnog suučesništva.

Dobro je prisjetiti se da je civilno društvo već odavno daleko od bespomoćnog u sučeljavanju sa vladama svojih zemalja. Interesantno bi bilo razmotriti, na primjer, način na koji bi vlada Ujedinjenog Kraljevstva reagirala na jednoglasan i javnosti dobro predstavljen stav kojeg su zauzele mirovne, humanitarne i razvojne organizacije prije invazije u Iraku 2003. godine koje su tvrdile kako će bojotirati sve "post-konfliktne" aktivnosti u toj zemlji na temelju činjenice da je invazija ilegalna. Mnogim demokratskim vladama je zatrebalo civilno društvo da ispuni ključne aspekte njihove unutarnje i vanjske politike. Ostali, autoritarniji režimi, su podložni poduzetnim pokretima i organizacijama civilnog društva koje imaju pristup eksternim medijima i mogu biti u poziciji da ospore i sam režim. Nema *a priori* razloga zbog čega bi graditelji mira trebalo da usvoje naizgled ko-optivni "i ja također" stav prema vladi, tako neprijeporno sveprisutan u ovom trenutku.

U ovom kontekstu, bilo bi korisno kada bi se graditelji mira okupili i razmotrili svoje odnose sa vladom, istažili načine maksimiziranja njihove kolektivne moći a time i razvijanja mnogo ujednačenijih odnosa sa državom i drugim žarištima moći.

Pri tome bi mogli razmotriti i sljedeće:

- Do koje mjere finansiranje od strane vlade oblikuje programske politike i organizacije koje ih sprovode u djelo.
- Kakav posao žele raditi a koji vlada ili kompanije ne prihvaćaju i ne finansiraju.
- Na koji način bi bilo moguće smanjiti ovisnost o finansiranju od strane vlade.
- Prednosti i zamke alternativnih modela finansiranja, uključujući korporativno finansiranje.

4.1.4 Mreže i povezivanje

Kao odgovor na organizacijsko rivalstvo, javlja se potreba združenog rada sa ostalima. Kako možemo navesti odvojene elemente izgradnje mira da daju zbir koji je veći od zbira njenih dijelova?

Veliki dio rada na izgradnji mira, bio on lokalni, nacionalni ili internacionalni, se sastoji od odvojenih projekata koje provode neovisne organizacije. Postoji pravo obilje uspješnih projekata na lokalnom nivou. Međutim, oni isuviše često bivaju neuvezani u širi kontekst na regionalnom i nacionalnom nivou o kojem lokalni mir na koncu ovisi.

Postoji čitav niz postojećih mreža i koalicija koje se razlikuju po kvaliteti i efikasnosti. Na koji način ih je moguće ponovno oživjeti kako bi se povezo rad za promjenu na različitim nivoima i na različitim pitanjima i lokacijama? Da bi se istinska gradnja mira ostvarila, moramo osporiti ideju

³¹ Slične ideje su razrađene u Merriam, H. and J. DuVall, *Dissolving Terrorism at its Roots*, in Ram, S. and R. Summy (eds) *Nonviolence: An Alternative for Countering Global Terrorism*, Hauppauge, NY, Nova Science Publishers, 2007, te u Francis, Diana. *Peace, Power and Conflict Transformation in Action*, Pluto Press, 2002.

kako je svaka organizacija otok koji traga za svojim vlastitim dobrostanjem i početi sistematično dijeliti informacije i resurse. Izgradnja takvih saveza će stvoriti nove izvore legitimiteta i moći.

Graditelji mira ponekad usvoje pristup koji je donekle sličan evangelističkom: pretpostavku da oni na drugoj strani procijepa, da tako kažemo, treba da izmijene svoje vrijednosti kako bi se izgradio mir. Ne iznenađuje da ljudi (a još manje institucije) ne reaguju baš najbolje na argumente ovakve vrste. Oni bi vjerojatno bili puno prijemčiviji za argumente koji se zasnivaju na dokazima da određeni pristupi imaju više izgleda za uspjeh od ostalih u datim okolnostima te da je njihova implementacija jeftinija. Iz ovoga proizilazi da je proces – politike, tehnike i metode – ono što najčešće omogućava najprihvatljiviji prolaz kod drugih grupacija. U tom slučaju od vitalnog značaja će biti pronalaženje načina za integriranje klica transformacije u ove theničke metodologije

Mreže mogu biti i subverzivne, u najboljem smislu te riječi. Vjerujemo da postoji značajan broj ljudi u vladinim i poslovnim institucijama koji bi voljeli vidjeti kako njihove organizacije usvajaju jedan kreativniji i na vrijednostima zasnovan pristup miru i konfliktu i koji se nalaze u poziciji da mogu uticati na politiku po ovim pitanjima ukoliko imaju na raspolaganju argumente i relevantno znanje. Možemo ih posmatrati kao “insajdere”, one koji tragaju za alternativama, koji su u stanju vidjeti prednosti sistematičnog, dobro-finansiranog rada na izgradnji mira i prepoznati neuspjehe jedne dominantne i kontroli-sklone militarizirane paradigme. Zainteresirani su da nauče kako da rade stvari na drugačiji način, ali ne žele prihvatiti znatno drugačiji sistem vrijednosti. Niti to mogu ako misle zadržati posao. Je li ovo mogući prostor u kojem neformalni pristupi, bilo eksplicitni u nakani ili možda inicijalno zasnovani na zajedničkim identitetima i interesima mogu voditi ka unakrsnoj oplodnji ideja i postepenoj promjeni pristupa i prakse?

Ovo bi pred zajednicu graditelja mira postavilo izazov da zajedničkim snagama iskopaju njeno kolektivno znanje, kako iz neuspjeha tako i iz uspjeha, i izraze ga na jedan praktičan način, bez upotrebe žargona, kako bi ga svi oni koji nisu dio ovog sektora mogli razumjeti i upotrijebiti. Da li se ovim možda zagovara jedan jedinstven forum, stvaran ili virtualan, na kojem različiti akteri i gledišta iz ove oblasti mogu razmijeniti iskustvo i tragati za sintezom ?

Studija slučaja broj 7: Connect Four – Inicijativa za razvoj platforme o zajedničkoj politici u Ujedinjenom Kraljevstvu

U srpnju 2006. godine, mala grupa mirovnih aktivista u Ujedinjenom Kraljevstvu je održala konzultacije sa ljudima angažiranim u četiri oblasti izložene u prvom poglavlju ovog dokumenta a to su: ekonomska pravda, okoliš, mir i prava. Namjera je bila testirati ideju zajedničkog promišljanja između različitih oblasti i između agencija koje se bave različitim pitanjima. U izvještaju su napisali:

“Provizorno razmišljanje koje smo dijelili je bilo da ćemo započeti elaboracijom naših analiza, putem kolektivnog i individualnog promišljanja i pisanja, u različitim kontekstima te putem cirkuliranja ideja u različitim krugovima, koristeći različite forume za dijalog i debatu. Na osnovu ostvarene analize, počeli bismo formulirati politike, koristeći slične moduse promišljanja i razmjene mišljenja, a potom bismo formulirane politike pustili u širi opticaj, tražeći ulazne tačke u različite krugove i institucije.

“Ono što smo željeli ostvariti ovom konsultacijom je prvenstveno bilo istraživanje veza između navedene četiri oblasti, iz perspektive naših učesnika, kako bi se jasno izrazio razlog suradnje. Drugo pitanje koje smo željeli da grupa istraži jest koja bi vrsta inicijative – ako jedna – bila produktivna. Mislili smo da bi nas ovo istraživanje moglo usmjeriti ka publikaciji /pubilkacijama; ka neprekidnom ili povremenom razgovoru; ka velikoj zajedničkoj konferenciji; ka zajedničkom lobiranju; ka dijalogu iza scene; ili ka jedinstvenoj i usklađenoj kampanji. Bili smo otvoreni za sve mogućnosti.

“Određenog dana jedna sjajna grupa od oko 20 ljudi se okupila u Oxfordu a istraživanje koje je uslijedilo obilovalo je analizom i idejama namijenjenim otvaranju prema javnosti ali i mnogo “ozbiljnijem” radu kojim će se utjecati na politiku. Rasprave sa ovih konsultacija su s pažnjom zapisane i prosljeđene svim zainteresiranima a nekoliko ljudi je iskazalo

interes da i dalje radi na ovome. To nas je ohrabrilu dovoljno da se prijavimo za mnogo značajnije finansiranje. Prijedlog kojeg smo priredili je u velikoj mjeri i dalje bio fokusiran na dijaloški proces, koji bi se prenio u zajednice, kao i na mnogo specifičnije radne grupe povezane sa medijima, publikacijama i tako dalje. Moguće da je prijedlog projekta bio i previše manjkav u pojedinostima i previše ambiciozan obzirom da nismo imali uspjeha u pribavljanju fondova za daljnju razradu ove ideje. A pregovori započeti sa jednom specifičnom organizacijom koja je bila živo zainteresirana za preuzimanje projekta su zapali u ćorsokak....

“Potreba za političkom inicijativom ovakve prirode izgleda da je mnogo hitnija sad nego što je bila onda. Mogućnost razomog napada na Iran; sve veće urušavanje ljudskih prava i građanskih sloboda; rastući jaz između bogatih i siromašnih te sve brojniji dokazi o predstojećem pogoršanju klimatskih promjena, sve to čini potrebu za promjenom još hitnijom.”

Inicijativna grupa je i dalje aktivna i rada da čuje ideje koje će unaprijediti ovakvo promišljanje .

*Adaptirano iz: Francis, Diana. A project to transform policy, starting in the UK. CCTS Review No35, November 2007, dostupno na stranici:
<http://www.c-r.org/ccts/ccts35/francis.htm>*

4.1.5 Uvođenje promjene

Kao odgovor na pretjerano isticanje projekata, javlja se potreba da se aspiracije i postignuća podignu na nivo šireg konteksta. Na koji način možemo promišljeno uključiti transformativne elemente u cjelokupan rad na izgradnji mira, bilo da se radi o otporu ili promociji novih inicijativa?

Evaluacija i procjena potreba su posljednjih godina bile oblast u kojima je ostvaren veliki napredak. Sad nastupa veća tendencija ka fokusiranju na izvršavanje “ciljeva” pojedinih projekata te sticanju mnogo pouzdanijeg znanja o tome da li su ti ciljevi ostvareni. Ali u slučajevima kada je fokus na projektu, šira slika često ostaje nepromijenjena. Izvještavanje, pošteno ili ne, još uvijek u velikoj mjeri previđa efekat na širi kontekst.

Postoji potreba da se prošire horizonti i vrjednuje proces jednako kao i značajni ishodi. Bit izgradnje mira nije samo u programima koji imaju utjecaj sami po sebi, već i u provođenju stvarne transformativne promjene. Bit je u tome da se omogući uvezivanje programa i utjecanje na koncept tzv. mira u najširem smislu (“peace writ large”). Pri tome, oni treba da utječu na politike drugih: lokalne, nacionalne ili internacionalne, političke ili ekonomske. Je li napravljena stvarna razlika? Kako se to može znati? Koga briga?

Ponekad očekivani utjecaj neće biti u tolikoj mjeri usmjeren na nove inicijative koliko na izgradnju izdržljivosti i otpornosti, tako što se neće dopuštati političkoj ekspeditivnosti da se upliće u određenu situaciju ili da osporava kratkoročna rješenja koja imaju negativne dugoročne implikacije, ili da brani postignuća ostvarena ranijih godina. Važno je imati na umu i to da klice transformacije mogu biti sadržane u bilo kojoj aktivnosti, kao što prikazano u Tabeli 1 u trećem poglavlju.

Već dobro poznata inicijativa u distriktu Wajir u Sjevernoj Keniji tokom 90-ih godina dvadesetog stoljeća za zaustavljanje borbi između klanova je po svojoj prirodi bila tek jedan čin, sa uistinu mnogo tehničkih aspekata koji će obezbijediti da prekid nasilja, kao konačan cilj, bude ostvaren. Ali ona je sadržavala transformativne elemente koji su omogućili da se njen utjecaj raširi, i u prostoru i u vremenu. U te elemente spada i činjenica da su ovu inicijativu vodile žene, koje su i same bile članice širih mreža; ona je imala za cilj da obuhvati, utječe na i osnaži svaku osobu koja sa njom dođe u kontakt; uključujući vladine službenike i obajveštajne službe; izgradila je kumulativnu infrastrukturu mira na više nivoa oličenu u organizaciji *Wajir Peace and Development Committee (Povjerenstvo za mir i razvoj Wajira)*; od ključnog značaja je možda to što je u inicijalnoj fazi odbila eksterno finansiranje i prikupila neophodna sredstva od onih koji su bili uključeni u inicijativu te od lokalnih simpatizera i poslovnih ljudi.

Stoga se bit provođenja promjene često ne ogleda u opsegu nego u pažljivom integriranju kreativno-subverzivnih elemenata u svakodnevne aktivnosti. Ona podrazumijeva združeno promišljanje i svjesno povezivanje kako unutar aktivnosti na izgradnji mira tako i sa ostalim sektorima na različitim nivoima. To znači promišljanje i planiranje na duge staze a samim time i izlaženje iz okvira projektnog mentaliteta.

4.1.6 Učenje kroz rad

Kao odgovor na potrebu za kritičnom masom visoko obrazovanih kadrova, javlja se potreba da se izvede učenje iz onoga što aktivisti iz različitih oblasti zapravo rade (a ne samo onoga šta kažu da rade), i da im se omogući primijena tih uvida u praksi. Na koji način možemo osigurati da ono što smo naučili pojača našu sposobnost da sistematičnije radimo na promjeni?

Ne iznenađuje činjenica da mirovni rad polučuje mnogo neplaniranih ishoda, od onih pozitivnih do potpuno promašenih. Ne živimo u svijetu linearnih uzroka i posljedica pa ipak često planiramo kao da je to slučaj. Jedan sistemski okvir bi pružio mnogo korisnije uvide u to kako se promjena odvija ali on zahtijeva i visok stepen reflektivnog učenja i prilagodljivosti i na ličnom i institucionalnom nivou. Ovo zahtijeva spremnost da se uči iz rada graditelja mira i drugih sektora i da se stečeni uvidi ponovno uvedu u praksu. Za većinu organizacija ovo će značiti promjenu kulture ka proaktivnijoj i otvorenijoj razmjeni uspjeha i neuspjeha te veću spremnost za planiranje budućeg rada sa drugima.

Pored toga, javlja se potreba za investiranjem u posebno organiziranu edukaciju namijenjenu graditeljima mira i vršiteljima promjena gdje će se sve vrtjeti oko učenja kroz rad. Poučan primjer u razvojnoj oblasti predstavlja tzv. PRA metodologija ili metodologija sudioničke ruralne procjene (*PRA - participatory rural appraisal methodology*) i njeni mnogobrojni izdanci. Šta je potrebno da bi organizacije graditelja mira izvele promjenu na sličan način, sa svjesnim ciljem da svoju grupu podignu na jedan viši nivo?

Studija slučaja broj 8: Applied Conflict Transformation Studies – stvaranje populacije aktivista sklonih razmišljanju

Razlog: premošćavanje procijepa između akademizma i aktivizma

Jedan pokušaj da se premosti jaz između akademskih programa i potreba aktivista je napravljen razvojem Studija primijenjene transformacije konflikta (dalje u tekstu: *ACTS - Applied Conflict Transformation Studies*), programa kojeg je inicirala organizacija Responding to Conflict (RTC) sa sjedištem u Ujedinjenom Kraljevstvu. ACTS je dvogodišnji, magistarski tečaj transformacije konflikta, koji se pohađa uz rad i koji je strukturiran oko šest modula (Teorije konflikta; Konflikt., moć i promjena; Transformiranje nasilnog konflikta; Izgradnja održivog mira; Izgradnja teorije iz prakse; i Akteri transformacije), od kojih se svaki sastoji od jednog seminara koji se održava u regionalnom centru u kojem je polaznicima obezbijeđen smještaj i hrana i učenja na radnom mjestu. Trenutačno je u ponudi studij u Aziji (sa sjedištem u Kambodži) te na Balkanu i Bliskom Istoku (sa sjedištem u Beogradu).

Metodologija, učenje kroz rad i istraživanje

U srži metodologije ACTS-a je akcijsko istraživanje, kombinirano sa učenjem i testiranjem teorija konflikta i praktičnom primjenom vještina rješavanja konflikta. Metodologija akcijskog istraživanja podrazumijeva ponovljene cikluse djelovanja, promišljanje i planiranje koji se fokusiraju na tri nivoa: na sebe ili na akcijskog istraživača, na interaktivni kontekst licem-u-lice te na širu zajednicu ili društvo. Akcijsko istraživanje zahtijeva od studenata da započnu svoj vlastiti praktični rad i shvate da će postavši dijelom neke intervencije utjecati na krajnji ishod situacije. To je pristup koji potiče razvijanje svijesti o vlastitim motivacijama i vrijednostima., kao i svijesti o ostalim ljudima i njihovim perspektivama. Sistematičnim promišljanjem svoga rada, studenti postepeno razvijaju svoje vlastite praktične metode i vještine. Kakva je njihova uloga u radu na društvenoj i političkoj promjeni? Kako mogu postati još efikasniji agenti promjene i lideri u svojim organizacijama i zajednicama?

Iako se akcijsko istraživanje snažno fokusira na pojedinca, ono također zahtijeva od studenata da pažljivo prate svoj rad. Kada su njihovi programi uspješni i zašto? U kojim pravcima ih treba unaprijediti? Šta njihove kolege i organizacije mogu naučiti iz njihovog istraživanja? Pored toga, šta bi njihovo istraživanje moglo značiti za širu oblast

transformacije konflikta? U najboljem slučaju, ACTS omogućava aktivistima da pišu o svom radu i praktičnom djelovanju, dovodeći u pitanje i dajući doprinos oblasti transformacije konflikta iz perspektive iskustva iz prve ruke.

Struktura: globalna a ipak lokalna

Osnova plana i programa ACTS-a je oblikovana tako da odgovara potrebama određenog konteksta; timovi nastavnika su akreditirani u centrali i sastoje se od instruktora iz regiona u kojem se tečaj održava te međunarodnih instruktora koji obezbjeđuju širu perspektivu.

Razmišljanja

ACTS je prvi i za sada jedini univerzitetski tečaj transformacije konflikta koji stavlja u središte akcijsko istraživanje. On se neizbježno suočava sa pitanjima o njegovom legitimitetu i kvalitetu. Međutim, izlazni rezultati prve grupe studenata koja je magistrirala 2007. godine pokazuju da akcijsko učenje doista može postati još šire priznat model edukacije unutar ove oblasti. Ipak, kako se ACTS razvija, njegov tim se i dalje pita do koje mjere je njihov krajnji cilj da okupe kritičnu masu aktivista sklonih razmišljanju u strateškim područjima podložan riziku da bude izgubljen u procesu uspostave takvog globalnog programa.

Izvori: www.globalacts.org, www.respond.org

Odgovarajući na seriju izazova naznačenih u prethodnom poglavlju, ovo poglavlje je do sada iznijelo na razmatranje šest bitnih koraka koji, zahvaljujući srećnoj slučajnosti, mogu sačinjavati jedan PROGRAM (AGENDA)³²:

- A** = *Accountability* (odgovornost)
- G** = *Global issues* (globalna pitanja)
- E** = *Empowerment* (osnaživanje)
- N** = *Networking* (umrežavanje)
- D** = *Delivering change* (uvođenje promjena)
- A** = *Action learning* (učenje kroz rad)

4.2 Šta mi imamo za reći?

I dok ove tačke označavaju moguće načine za udovoljavanje potrebama zajednice graditelja mira, oni (ili njihove poboljšane alternative) će dati sebi vremena da promisle i djeluju u skladu s njima. Ali mi navodno nemamo taj luksuz vremena na raspolaganju obzirom na trenutačnu političku priliku.

Uvide i okvire izgradnje mira i dalje selektivno cijene a ipak uglavnom ignoriraju u procesu donošenja političkih odluka dok je investiranje vlada u stvaranje i primjenu nenasilnih rješenja i dalje ograničeno. Zbog čega je to tako? Je li to zbog toga što uvidi u izgradnju mira još uvijek nisu dostupni na način da im se može pristupiti ili ih adekvatno implementirati u političkim i krugovima kreatora politike? Je li u pitanju nedostatak vješte komunikacije o naučenim lekcijama ili manjak političke mudrosti i snage da se ti uvidi unesu u političku debatu ili je u pitanju neuspjeh u obraćanju krugovima zainteresiranim za jedno militarizirano viđenje svijeta? I šta se može uraditi kao odgovor na ovu priliku?

Praktičan korak u ovom pravcu bi mogao biti rad na stvaranju platforme cjelovite politike

³² Radi se o igri riječi u engleskom jeziku: kada povežemo prva slova iz naziva svakog od šest koraka, dobijemo englesku riječ AGENDA koja u prijevodu znači plan ili program (Op. Prev.)

koja će nastojati da artikulira politiku zasnovanu na suradnji a ne na dominaciji.³³ Takav potez mogao bi u prvi mah spojiti niz organizacija civilnog društva s ciljem razmjene i produblivanja analize koja prepoznaje međusobnu povezanost četiri domene mira: ekonomske pravde, poštovanja prema okolišu te ljudskih prava/prava učešća u politici. Okupljanje poput ovoga moglo bi u prvi tren obavezati na:

- Istraživanje međupovezanosti ovih pitanja na različitim nivoima;
- Ugradnju ostvarenih uvida u njihov vlastiti rad i planiranje,
- Formuliranje političkih smjernica vodeći računa o sve četiri oblasti;
- Lobiranje za usvajanje ovih politika, unutar struktura vlasti gdje to bude moguće, a istovremeno na traženje novih načina njihovog promicanja izvan i pored struktura vlasti uključujući UN, globalno civilno društvo i platforme poput Svjetskog foruma društva (World Social Forum);
- Pomoć pri oglašavanju sporazuma koji se nalazi u pozadini ovog pristupa u što širem obimu.

Takav proces bi mogao započeti u bilo kojoj zemlji, u Evropi ali i na bilo kom drugom mjestu, jer je u pitanju klaster zemalja koje su imale znatan utjecaj (dobar ili loš) na ostatak svijeta u prošlosti, a nastavljaju ga imati i danas.

4.2.1 Stvaranje političke promjene

Ako namjeravamo izazvati veliku senzaciju, treba da razjasnimo teorije o načinu na koji se odvija politička promjena. Ovo je tema o kojoj u današnje vrijeme često izvještavaju programi izgradnje mira ali kojom se na strateškom nivou ne bave tako često u praksi, pogotovo ne INGO-e. Do kakvog god mi zaključka došli, od vitalnog značaja će biti djelovanje od najširih slojeva prema "gore" kao i na srednjem i "gornjem" nivou.

Jedna mogućnost je da se pokrene, što je prije moguće, vremenski ograničen proces koji će sintetizirati i artikulirati, mnogo efikasnije nego što je to urađeno do sada, ključno iskustvo aktivista u uvođenju zajedničke promjene na više nivoa. Konačni ishodi mogu poprimiti niz oblika: resurs za lobiranje i vođenje kampanja za koherentne političke alternative na nivou vlade i između vlada; video ili džepna knjiga namijenjena široj javnosti: kratka, jasna, sa jasnim opcijama za promjenu politike, potkrijepljenim dokazima i argumentima. Cilj bi bio pokazati na koji način bi usvajanje ovakvih pristupa i načela olakšalo život onima koji su u poziciji da donose i utiču na odluke kako na domaćem terenu tako i u vanjskoj politici – ukoliko je takva podjela i dalje održiva.

Takav proces bi nagnao graditelje mira da se okupe i identificiraju značajne uvide i alternative koje oni realno mogu obezbijediti i zagovarati na temelju svog znanja i iskustva u različitim oblastima politike uključujući, na primjer, kontra-terorizam, klimu i okoliš, odnose zajednice i obrazovanje.

Postojale bi specifične mogućnosti i ulazne tačke za svaku zemlju . Na primjer, jedna od glavnih istraživačkih institucija u Ujedinjenom Kraljevstvu, Institut za istraživanje javne politike (*Institute for Public Policy Research*) je domaćin neovisnom Povjerenstvu o Nacionalnoj bezbjednosti u 21. stoljeću (*Commission on National Security in the 21st Century*) koje ima za cilj da pruži doprinos procjeni, strateškim pravcima i specifičnim politikama koje ulaze u politiku nacionalne sigurnosti Ujedinjenog Kraljevstva.³⁴

UN nudi mogućnosti za angažman, posebno kroz Povjerenstvo za izgradnju mira (*Peacebuilding Commission*) u kojem je, do sada, lokalno civilno društvo imalo malo prilika da utiče na politiku. Drugi tekući proces je Ženevska Deklaracija o oružanom nasilju i razvoju

³³ Eisler, Riane. *The Chalice and the Blade: Our History, Our Future*. London: Unwin Paperbacks, 1990 i Francis, Diana. *Rethinking War and Peace*. London: Pluto Press 2002

³⁴ Za više informacija pogledati stranicu: <http://www.ippr.org/ipprcommissions/?id=2656&tid=2656&node=1>

(*Geneva Declaration on Armed Violence and Development*) koja je potpisana u lipnju 2006. godine i koju je do sada usvojilo više od 70 država. Ona obavezuje svoje potpisnike na podršku "inicijativama koje utvrđuju ljudsku, društvenu i ekonomsku cijenu oružanog nasilja, procjenjuju rizike i slabosti, vrjednuju efikasnost programa za smanjenje oružanog nasilja i šire znanja o najboljoj praksi".³⁵ Postoji široko polje rada za angažman civilnog društva na provođenju tako hvale vrijednih osjećaja u djelo iako vlade nisu jednako sklone tome. Ured Kvekeri pri UN-u u Ženevi (*The Quaker UN Office*) obezbjeđuje civilnom društvu formalnu vezu za angažman na implementaciji ove Deklaracije.

Veći dio ovoga može zvučati kao da je prepušteno slučaju ali promjena politike je više umjetnost nego nauka. Insajderi često kažu kako je to riskantan proces u kojem se pojavljivanje kritičnih trenutaka istinske sposobnosti prihvatanja i otvorenosti ka promjeni ne može predvidjeti ali će, kada do njega dođe, kreatori politika ozbiljno razmotriti sve što je u ponudi a dolazi iz vjerodostojnog izvora i predstavlja odgovor na njihovu neugodnu poziciju. Alternative koje imaju dobre izgleda, u pogodnom trenutku, mogu postati politike u izuzetno kratkom vremenu.

Kada se ovi kritični trenutci pojavljuju? Milton Friedman, ekonomski guru čiji su sljedbenici izvršili dalekošezne i vrlo sporne promjene u mnogim društvima, je zapisao: "Samo kriza, konkretna ili zamijećena, proizvodi stvarnu promjenu. Kad takva kriza nastupi, akcije koje se poduzimaju ovise o raspoloživim idejama. Uvjeren sam kako je to naša osnovna funkcija: da razvijamo alternative postojećim politikama i da ih održavamo živim i upotrebljivim sve dok ono što je politički nemoguće ne postane politički neizbježno."³⁶

Ipak, i politička volja se mora mobilizirati. Ono što znamo o političkom utjecaju sugerira da je uloga eksperata u određenoj oblasti, koji imaju obilje informacija, iskustva i dobrih argumenata u rukama od vitalnog značaja ali daleko od dovoljne. Postoji i potreba za najmanje dvjema različitim vrstama inputa, baš kao što navodi autor knjige *The Tipping Point*³⁷ (Tačka prevage, op.prev.) a to su:

- Ljudi koji poznaju ljude, dobro *umreženi* ljudi koji mogu prenijeti informaciju "insajderima" i onim utjecajnim, kroz niz vlastitih kontakata u političkom svijetu.
- Ljudi koji imaju sposobnost ubjeđivanja: *prvaci* koji su u stanju promovirati ove ideje i vrijednosti na način da ih učine opšteprihvaćenim.

Udruživanje umreženih ljudi, prvaka i aktivista na jedan usklađen način širom globalnog civilnog društva bi moglo uvesti bitne elemente neophodne da se stvori politička volja za različitim pristupom i da se razvijaju nove strukture i procesi na mjestima gdje trenutni oblici upravljanja odolijevaju ili ne ispunjavaju očekivanja.

Odnos između civilnog društva i kreatora politika na nivou države jeste i treba da bude težak sam po sebi. Ali barem će postati manje ovisan kako i kada kreatori politika počnu shvaćati da postoji korisno, primjenjivo i ekonomično znanje koje potječe iz zajednice graditelja mira. Moć bi, u ovom slučaju, proistekla iz više istaživanja i bolje promocije uvida koje podržavaju međunarodna suradnja i solidarnost.

³⁵ Geneva Declaration on Armed Violence and Development, p.2. Dostupno na stranici: http://www.genevadeclaration.org/pdfs/Geneva_Declaration_English.pdf

³⁶ Friedman, Milton, *Capitalism and Freedom*, 1962, repr. University of Chicago Press 1982, citirano u Klein, Naomi, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, Penguin/Allen Lane 2007

³⁷ Gladwell, Malcolm. *The Tipping Point: How Little Things Can Make a Big Difference*, Abacus 2002

Zaključak

Ovaj dokument zagovara duboku promjenu: on zahtijeva da oni koji se bave izgradnjom mira zastanu (da, zastanu) i zajedno promisle o tome na koji način ono što rade doprinosi svijetu kojeg žele da vide. Koje su to najdublje i najznačajnije promjene u pravcu kojih rade i na koji način konkretne aktivnosti i programi koje provode doprinose tim promjenama?

Takav proces treba da bude kreativan sam po sebi i da zahtijeva od ljudi uključenih u njega da razmišljaju izvan utvrđenih okvira. To će voditi jednom mnogo izravnijem pristupu: izlaženju u suret ljudima i izbjegavanju moraliziranja ili pokušaja preobraćanja ljudi kako bi usvojili određeni način razmišljanja. Proces će uključivati i rad na nivo vlade, kako bi se osporila ili razvila politika, i unutar društva kako bi se stvorile alternative i izgradili pokreti.

On treba da dovede u pitanje efikasnost i cijenu trenutačnih militariziranih modela – kako u toj oblasti tako i u oblasti izgradnje mira. Treba da izbjegava davanje izjava koje se ne mogu potkrijepiti i da prizna da postoje područja gdje je potrebno više prakse i eksperimentiranja. Taj proces treba da bude zasnovan na dokazima i biva pravdan na osnovu njih. Također, on treba izbjegavati da bude lišen vrijednosti i izazova a time i sveden na tehnička rješenja.

Ni zajednica graditelja mira ni oni koji se vide dijelom te zajednice, ne mogu, po našem mišljenju, ustuknuti pred izazovom. Okrenuvši leđa svojim štinstinskim transformativnim vrijednostima i svesrdno odbivši da se stave u službu moći i politike, zajednica je pronašla sredstva neophodna za razvoj na institucionalnom planu te u određenoj mjeri postala službeno prihvaćena ali je pri tome možda izgubila mnogo od onog razloga za postojanje koji je i doveo do njenog nastanka. Ako je budućnost izgradnje mira u tome da obezbijedi tehničku ekspertizu koja će pomoći moćnim državama i korporacijama da proklamiraju svoju dominaciju nad globalnim sistemom na jedan susretljiviji i jeftiniji način, takav izbor je, na kraći rok, jednostavnije napraviti. Ali na duži rok, on neće izdržati pažljivo ispitivanje, pošto se oko resursa čitavog svijeta vodi sve više sporova a ubrzano pogoršanje kvalitete okoliša mijenja nade i pretpostavke o održivoj budućnosti za sve.

Šta je sljedeće?

Veći dio onoga što je izneseno u ovom dokumentu je nepotpuno, podložno osporavanju ili oboje. Neki čitatelji će na njegovim stranicama možda prepoznati probleme sa kojima se bore, drugi će možda odbaciti njegove suštinske preporuke ili okrenuti glavu na drugu stranu i nastaviti sa uobičajenim aktivnostima. Ili će se možda uključili u razgovor. Ima li koga tamo vani?